Културна стратегия

на

Община Каварна

2027–2037

Проект за обществено обсъждане

Ноември 2026

ПРОЕКТ

Съдържание

I. Въведение

II. Анализ на културния сектор и инфраструктурата в община Каварна

III. Визия 2037 и концепция „Borders of Light“

IV. Стратегически цели и мерки

V. Регионален раздел: Североизточна Добруджа – Каварна, Балчик, Шабла

VI. Пътят към ЕСК 2032: етапи 2027–2037

VII. Управление и финансиране

VIII. Мониторинг и оценка

IX. Данни за проверка и източници

ПРОЕКТ

I. Въведение

Каварна е град на брега и на границата. Наблизо, при Дуранкулашкото езеро, културата Хаманджия е оставила една от най-ранните следи на цивилизация в Европа. По тези скали траки, гърци, римляни, византийци и българи са издигали крепости над морето – от Бизоне до Калиакра и Яйлата. В днешния облик на града продължават да живеят фаровете и пристанището, читалищата и музеят, шевиците и рибарските песни, рок наследството и споделената трапеза на българи, турци, гагаузи, татари, роми, румънци, руснаци, украинци. Тази памет не е музейна витрина. Тя е източник на гордост, принадлежност и ново творчество.

Заедно с общините Балчик и Шабла Каварна образува Крайморска Добруджа – 59 селища между черноземa и морето, свързани от общ бряг, обща история на границите и общи предизвикателства: обезлюдяване, сезонен поминък, застаряващо население и сериозен потенциал за развитие. Поотделно всяка от тези общини е твърде малка, за да бъде център на културна трансформация . Заедно те могат да превърнат границата – между суша и море, между България и Румъния, между миналото и бъдещето – в място на среща и диалог.

Стратегията за развитие на културата в община Каварна 2027–2037 е инструментът, чрез който този потенциал може да се използва пълноценно – за жителите на Крайморска Добруджа, а не само за летните гости. Тя очертава три фокуса – **места**, **хора** и **програма** – и четвърти, **капацитет**, който ги прави устойчиви. С отделен регионален раздел тя свързва мерките на Каварна с Балчик и Шабла и с трите групи по ВОМР/ЛИДЕР, които вече покриват територията.

Кандидатурата за Европейска столица на културата през 2032 година е начинът тази стратегия да стане по-осезаема и по-устойчива: тя ѝ дава срок, бюджет, европейски партньори и видими проекти, в които жителите участват. Титлата ускорява, стратегията остава. Смисълът ѝ не зависи от спечелването, а от това дали структурите, мрежите и навиците, създадени по пътя, ще продължат да функционират и след 2032 г.

Този документ е покана към жителите на Каварна и региона – да познаваме дълбокото си минало, да подкрепяме онези, които творят днес, и заедно да изградим бъдеще, в което културата е движещата сила на живота край морето.

ПРОЕКТ

Каварна има нужда от културна стратегия, защото икономиката ѝ вече зависи от културата: туризмът, който носи над половината от приходите на общината, се опира на наследството, фестивалите и местната кухня. Културата обаче все още не стига до всички жители, още по-малко през месеците извън активния летен сезон . В същото време населението е намаляло от 15 358 души през 2011година на 12 627 към 1.01.2026, а в селата всеки трети е над 65 години.

ПРОЕКТ

Град на ръба

Каварна е град на ръба:

на ръба между сушата и морето,

на ръба на Добруджа,

на ръба на Европа.

Тук черноземът стига до скалите и спира. Отвъд са само водата и светлината.

Тази земя помни много. Наблизо, при Дуранкулашкото езеро, културата Хаманджия е оставила една от най-ранните следи на цивилизация в Европа. Траките, които по-късно населяват тези места, почитат бога-конник и предпочитат да се надбягват със степния вятър, а не с вълните – те не са мореплаватели. Морето "идва" при тях с гръцките кораби, които основават Бизоне на нос Чиракман – град, поглътнат от земетресение в 1 век преди н. е. След тях идват римляни и византийци, владетелите на Карвуна и на Добруджанското деспотство. Тяхната Калиакра и днес пази легендата за четиридесетте девойки, избрали морето пред робството. Между двете световни войни, когато Южна Добруджа е част от Румъния, кралица Мария открива Балчик и изгражда там двореца „Тихото гнездо". Брегът става място на среща на две култури, свързани и чрез своите кралски династии.

По-близката история също е оставила рани. Границите на XX век минават през семействата: Каварна е ту българска, ту румънска. Хора си тръгват и пристигат, езици и спомени се преплитат. Днес тук заедно живеят българи, турци, гагаузи, татари, гърци, арменци, роми и румънци – общности, които са научили, че различието може да бъде съседство и подкрепа.

Векове наред хората тук са живели с гръб към морето. Морето е за тях е граница и заплаха, не хоризонт. Тази отдаленост носи изолация, но и самобитност – в езика , кухнята, занаятите, шевиците, песните и характера. Тази памет не е музейна витрина. Тя е източник на гордост, принадлежност и ново творчество.

Днес морето е поминък и надежда, вдъхновение и поглед към бъдеще, в което туризмът не е само плаж за два месеца в годината. Градът, в който рокът посрещна изгрева над Камен бряг и ни накара наистина да повярваме, че промяната започва от сърцата ни, а не от трибуната в протоколна зала, може да превърне паметта си в съвременно творчество, а границите – в места за среща.

ПРОЕКТ

Стратегията за развитие на културата в община Каварна 2027–2037 е инструментът за този обрат. Тя пази наследството и го прави разбираемо и достъпно. Подкрепя хората, които създават култура тук и сега. Връща културния живот в селата и през цялата година – за жителите, а не само за летните гости. Свързва Каварна с региона и с Европа. Тя работи с три фокуса – **места**, **хора** и **програма** – и с четвърти, **капацитет**, който ги прави устойчиви. Отделният регионален раздел свързва мерките на Каварна с Балчик и Шабла и с трите групи по ВОМР/ЛИДЕР, които вече покриват територията.

Кандидатурата за Европейска столица на културата 2032 г, която Каварна води заедно с Балчик, Шабла и целия регион, прави този път по-видим, по-смел и по-осезаем. Тя дава на стратегията срок, бюджет, европейски партньори и видими проекти, в които жителите участват. Титлата ускорява, стратегията остава. Смисълът ѝ не зависи от една титла, а от това дали културата ще стане трайна сила за развитието на общината и дали структурите, мрежите и навиците, създадени по пътя, ще продължат и след 2032 г.

Този документ е покана: да се обърнем с лице към морето, без да забравяме черноземa, който пази и храни корените ни.

Защо е нужна стратегия за култура на Каварна и региона

Каварна има нужда от културна стратегия, защото икономиката ѝ вече зависи от културата: туризмът, който носи над половината от приходите на общината, се опира на наследството, фестивалите и местната кухня. Културата обаче все още не стига до всички жители през цялата година.

Към настоящия момент Каварна и Крайморска Добруджа нямат обща културна стратегия. Има отделни планове: ПИРО, туристическата стратегия и стратегиите на трите групи по ВОМР/ЛИДЕР. Нито един от тях, обаче, не поставя културата в центъра и не свързва мерките отвъд границите на отделната община.

Подходът ЛИДЕР /Водено от общностите местно развитие (ВОМР)/ дава готова рамка за такава стратегия. Тя е европейска, съфинансирана и работи на принципа „отдолу нагоре“. Територията вече е покрита от три такива партньорства – МИГ „Каварна – Шабла“, МИГ „Балчик – Генерал Тошево“ и МИРГ „Шабла – Каварна – Балчик“. Те финансират проекти, които идват от хората и отговарят на техните нужди.

Културните документи на общинско ниво или липсват, или са остарели. Стратегията запълва тази празнина. Тя гледа отвъд собствената камбанария и разбира

ПРОЕКТ

културата в най-широкия ѝ смисъл – от наследството и читалищата до трапезата, занаятите и съвременното изкуство.

Вместо всяка община да пише свой отделен план, Каварна предлага обща рамка: стратегия за община Каварна с отделен регионален раздел, който я свързва с Балчик и Шабла. Тя се изработва в процес „отдолу нагоре“ през 2026 г. – с анкета, фокус групи и обществено обсъждане.

Поводът е конкурсът за Европейска столица на културата 2032, в който България отново излъчва град след Пловдив 2019. Кандидатурата и дългосрочната стратегия се подготвят заедно и се допълват по съдържание и организация.

За първи път три крайморски общини с 59 населени места и близо 33 000 жители ще имат обща културна рамка и перспектива. Заедно те могат да постигнат повече, отколкото поотделно, защото са изправени пред едни и същи предизвикателства: обезлюдяване, сезонност на труда, застаряване на населението, отлив на млади хора.

Силата на селските райони винаги е била в сътрудничеството и солидарността между хората. Наложили са го суровият селскостопански труд и грижата за земята. Затова бъдещето на Крайморска Добруджа е в свързването на хора, инициативи и места.

Титлата Европейска столица на културата може да ускори много нужни промени. Тя обаче създава трайна стойност само ако е закотвена в дългосрочна стратегия с фиксирани ангажименти, срокове и източници за финансиране. Затова структурите, мерките и партньорствата в тази стратегия са замислени да работят до 2037 г. – независимо дали Каварна ще спечели титлата.

Какво ще донесе стратегията

Стратегията съдържа визия, приоритети, цели, мерки и индикатори. Тя свързва управленската програма на кмета, общинските планове за развитие и програмните инструменти в културата в една рамка. Развива, продължава, обобщава и надгражда заложените в тях идеи и принципи. Настоящият документ дава отговор на ключовите въпроси за инфраструктура, финансиране, публики, децентрализация и културен бранд.

За първи път стратегията дава на Каварна, Балчик и Шабла обща културна рамка и перспектива. Сътрудничеството между общините се издига на ниво, каквото не е имало до този момент. Вместо отделни календари и проекти, които се състезават за едни и същи публики и средства, трите общини получават общи цели, общ календар и общи

ПРОЕКТ

проекти по трите групи по ВОМР/ЛИДЕР. Регионът започва да мисли и да действа като едно цяло.

Стратегията поставя културата в центъра на развитието на общината. Културната работа може да противодейства на процесите, които най-силно засягат Каварна и селата: обезлюдяването, застаряването, обедняването и превръщането на мястото в декор за туристите през лятото. Затова ползата от нея не се мери само в приходи и брой нощувки. Тя е обществена: култура, която дава смисъл, идентичност и глас на жителите и която ги кара да остават и да се връщат. Икономическият ефект е добре дошъл, но не е единствената мярка за успех.

Ползите по области са обобщени в таблицата:

Ползи	Какво означават
Икономически и за туризма	Достъп до европейско и национално финансиране за културни проекти; античното наследство като брандиран културен туристически продукт; публично-частни партньорства и подкрепа за занаяти, фестивали и творчески индустрии
Социални и за общността	Богат културен живот, който привлича и задържа младите; ясна местна идентичност; достъп до култура за малките селища и уязвимите групи
За градската среда и публиките	Повече културни пространства в Каварна и региона; събития отвъд границите на общината и нови публики; съвременни подходи за деца и младежи; връзка между образование, култура, градска среда и туризъм

ПРОЕКТ

Ползи	Какво означават
Управленски и инфраструктурни	Целенасочено финансиране, модернизация на пространствата и пълен синхрон между институциите

Стратегията разглежда не само перспективите, но и рисковете. Те идват от местоположението на града, от социално-икономическите процеси, от огромния археологически капитал, ускорената модернизация, инвестиционния профил на общината и ролята на управленския модел.

Стратегията отваря врати и за независимата култура. Досега читалищата, сдруженията и отделните артисти кандидатстват поотделно, без ясни правила и без сигурност, че една добра идея ще получи подкрепа и на следващата година. Стратегията свързва общинския фонд „Култура“ със средствата на двете МИГ и МИРГ. Тя въвежда открити конкурси, независимо жури, публични правила и многогодишна рамка за доказалите се организации. Така организациите, които водят проектите, получават финансова сигурност, а общината – предвидим и прозрачен механизъм. Независимата култура става партньор в местното развитие, а не просител.

Не по-малко важен е самият процес на създаване на стратегията. Анкетата, фокус групите в града и селата и общественото обсъждане събират хора, които досега не са работили заедно: читалищни дейци и рок музиканти, рибари и учители, общини и бизнес, различните общности в региона. Мрежата, която се създава при изработването на стратегията, е нейният първи резултат. Всяка визия струва толкова, колкото хората, които я изпълват с живот.

Стратегията е основа и ангажимент – за общинската администрация, за Общинския съвет и за партньорите в региона. Тя казва какво искаме да постигнем до 2037 г. и как ще разберем дали сме успели. Затова още през 2027 г ще започне събирането на базови данни. Стратегията предлага да бъдат създадени два нови органа, каквито досега няма - независима работна група за оценка и Граждански съвет „Каварна 2032“. Те следят напредъка заедно (вж. „Управление“ и „Мониторинг и оценка“). Резултатите се публикуват и се обсъждат публично. Така стратегията може да се коригира навреме и остава жив документ, а не план в чекмедже.

Какво решава стратегията

ПРОЕКТ

- **Сезонността.** В момента големите събития в Каварна и региона са между юни и септември. От октомври до април няма голям формат.
- **Разликата град–село.** Близо 80% от хората живеят в града. 4 от 14 читалища в селата не работят.
- **Слабият независим сектор.** Към момента няма общински фонд „Култура“ и конкурс за проекти на независими организации.
- **Неизползваното наследство.** Калиакра, Яйлата и Бизоне имат европейска стойност, но още не работят целогодишно за жителите.

Правна и стратегическа рамка

- Закон за местното самоуправление и местната администрация – Общинският съвет приема стратегиите за развитие на общината.
- Закон за закрила и развитие на културата, Закон за културното наследство, Закон за народните читалища.
- План за интегрирано развитие на Община Каварна 2021–2027 (Решение № 330 от 21.09.2021 г.). Стратегията надгражда неговата специфична цел 1.4 „Инвестиции в култура и културно наследство” и я продължава след 2027 г.
- Стратегия за устойчиво развитие на туризма в Община Каварна 2022–2026 и стратегията за ВОМР на МИРГ „Шабла – Каварна – Балчик” 2021–2027.
- Стратегиите за ВОМР на МИГ „Каварна – Шабла“ (юни 2025) и МИГ „Балчик – Генерал Тошево“ 2023–2027 – с мерки за наследство, местна идентичност, читалища и занаяти (вж. раздел V).
- Решение № 445/2014/ЕС за ЕСК, Поканата и Правилата за конкурса за ЕСК 2032 в България.
- Рамката на ЕС за култура: Culture Compass for Europe (ноември 2025 г.) и съвместната декларация „Europe for Culture, Culture for Europe” на ЕП, Съвета и Комисията от 18 юни 2026 г. Декларацията изрично свързва културата със здравето и благополучието, регионалното развитие и устойчивия туризъм, климата и психичното здраве.
- Харта за културна политика „КУЛТУРА & ПОЛИТИКА 2026” – особено част II „Достъп до култура и културни права на гражданите”. Вижте раздел IV.1.

ПРОЕКТ

Как е изготвен проектът

Използвани са туристическата стратегия с анкетите сред жители и посетители, ПИРО и докладът за изпълнението му през 2024 г., първият драфт на културна стратегия, работните бележки „Borders of Light" и работната редакция на кандидатурата „Kavarna 2032 – Healing Europe" (глави I, II, IV–VI). Преди внасянето в съвета проектът минава през фокус групи в трите общини и обществено обсъждане.

Процесът е „отдолу нагоре", по принципа на подхода ЛИДЕР. Той е също толкова важен, колкото документът: свързва хора, които досега не са работили заедно. Стъпките са пет:

1. **Анализ на документите** – ПИРО и докладът му за 2024 г., туристическата стратегия с анкетите, стратегиите на двете МИГ и МИРГ, работната редакция на кандидатурата.
2. **Анкета сред културните оператори** – потребности, бариери, идеи.
3. **Фокус групи в града и селата** – с читалища, училища, бизнес, млади, възрастни, общности и чуждестранни жители. Търсят се специално гласовете, които обикновено не се чуват.
4. **Обществено обсъждане** – един месец, след което проектът влиза за одобрение в Общински съвет.
5. **Регионално съгласуване** – раздел V минава през съветите на Балчик и Шабла и през двете МИГ и МИРГ.

Срок: Общинският съвет приема стратегията до 29 декември 2026 г., след едномесечно обществено обсъждане.

Стратегията и Европейска столица на културата

Стратегията е самостоятелен документ за развитието на културата в общината и региона до 2037 г. Тя включва анализа на ресурса, темите и идеите от работната редакция на кандидатурата, като запазва основата на първоначалния проект. За постигането на целите ѝ е целесъобразно Каварна да кандидатства за титлата „Европейска столица на културата 2032", с Балчик и Шабла като околен район. **Титлата ускорява инвестициите в културата, международните партньорства и участието на гражданите.** Целите на стратегията остават валидни и без титлата.

ПРОЕКТ

Територия и основни показатели

Каварна е малка крайморска община със застаряващо население, в която туризмът дава над половината от приходите. Това прави културата едновременно икономически двигател и социална нужда.

Показател	Стойност	Източник
Площ	481,4 км², 21 населени места, 42 км брегова ивица	Туристическа стратегия
Население	12 627 (2025); 15 358 (2011)	НСИ,
Над трудоспособна възраст	28,3% (в селата – около 30% на 65+)	НСИ, доклад ПИРО 2024
Нощувки (всички места, 2024)	249 158; 43 263 гости, около 78% чужденци	Общински данни, доклад ПИРО 2024
Туризъм в икономиката	над 50% от приходите и 40% от заетостта	Доклад ПИРО 2024
Достъпност	летище Варна – 70 км; няма железница; път I-9 (Е-87); ГКПП Дуранкулак – 47 км	Туристическа стратегия

Три особености на контекста определят стратегията:

- **Силна сезонност.** Културният календар е предимно летен. Извън сезона жителите имат ограничен избор.
- **Разлика град–село.** Близо 80% от населението живее в града. Нещо повече: в селата средната възраст на жителите е по-висока. А там достъпът до култура е силно ограничен. По Индекса „Достъп до култура” 2025 в селата основните пречки са цените на билетите (41,6%) и транспортът до общинския център (28,5%) *(за проверка в официалния доклад)*. Инфраструктура (зали, открити сцени, клубове, ателиета), където да се провеждат културни събития или творчески занимания.

ПРОЕКТ

- **Гранична и многообразна територия.** Южна Добруджа е била под румънско управление между 1913 и 1940 г. Крайовската спогодба от 1940 г. я връща на България, но размяната на население принуждава десетки хиляди българи и румънци да напуснат домовете си. В региона живеят българи, турци, гагаузи и потомци на преселници, както и общности на чуждестранни жители, има ромска и мюсюлманска общност (3 джамии), а Румъния е на час път. Границата е едновременно историческа рана и европейски ресурс.

Исторически изграден, многообразен регион на изкуството и културата

Каварна и Североизточна Добруджа имат културно значение, което излиза далеч отвъд границите на България. Още между двете световни войни Балчик се превръща в убежище за художници, писатели и музиканти. Тук работят румънски и български творци, а около двореца на кралица Мария се ражда Балчишката живописна школа. Светлината над Калиакра, белите скали и степта, която стига до морето, и днес привличат артисти. Те пристигат тук за пленери и творчески резиденции или избират да живеят и да творят в някое от населените места в Черноморска Добруджа. Романтичната представа за безгрижна лятна ваканция край морето обаче не трябва да затъмнява факта, че в региона се създават изкуство и култура на високо ниво – и то в много различни жанрове. Тук съжителстват археологията и съвременното изкуство, фолклорът и рокът, класическата музика и джазът, кухнята и занаятите. Каварна е позната в Европа като рок столицата на България, а изгревът на „Джулай морнинг“ на Камен бряг събира хиляди. Наред с тях стоят „Джаз под звездите“ на Камен бряг, Миденият и рибен фест и „Балкански уикенд“ в Каварна, съборите и празниците по селата, културните прояви в Двореца в Балчик и край фара в Шабла. Много от тези събития имат надрегионално значение.

Културното многообразие на региона е голямо и точно от него произтичат контрастите, които го характеризират. Това са двойки противоположности, между които регионът постоянно търси баланс: летният туризъм и целогодишният живот, туристите и жителите, традицията и новото, градът и селата, общностите и техните различни спомени за границата. Тези двойки са едновременно предизвикателство и източник на енергия.

ПРОЕКТ

Културните обекти и събития в трите общини са много. Те ще бъдат представени в отделно приложение с карта и списък. Приложението има за цел да покаже многообразието на културните места и инициативи в региона и не е пълен списък или класиране на културните обекти.

Демографска картина

Данните за възрастовата структура и за миграцията на населението имат пряко значение за общината. Застаряването увеличава нуждата от социални и здравни услуги и стеснява наличната работна сила. Движението на населението е фактор за дългосрочната устойчивост на местните услуги и на икономическата активност – а оттам и на културния живот.

Данните по-долу са от Плана за интегрирано развитие (ПИРО) 2021–2027, Преброяване 2021 и НСИ към 31.12.2025. Те показват дългосрочните тенденции зад актуалните стойности в таблицата по-горе.

Населението трайно намалява. ПИРО посочва 15 358 души през 2011 г и 13 877 души през 2019 г – спад с 1 481 души, или средно по 1,1% годишно. Според Преброяване 2021 населението е с 13,3% по-малко от 2011 г. (около 13 300 души). Това е най-малкото относително намаление сред осемте общини в област Добрич. През 2024 г. жителите са 12 805, а към 31.12.2025 г. - с още 200 по-малко. Спадът се дължи на два процеса. Естественият прираст е отрицателен – през 2025 г. са родени 80 деца при 236 починали жители (–156). Механичният прираст също е отрицателен: 176 заселили се срещу 198 напуснали общината. Единственият "светъл лъч" са дигиталните номади, които пристигат да живеят тук благодарение на модерните възможности за дистанционна работа. Техният брой, обаче, засега е пренебрежимо малък, а престоят им най-често е временен или сезонен.

Населението застарява. Делът на хората на 65 и повече години расте от 18,3% (2011) до 23,0% (2019), а в селата достига близо 30%. Децата до 14 години са 13,9%, а делът на хората в трудоспособна възраст (15–64 г.) спада от 67,6% на 63,1%. Тези тенденции повишават нуждата от социални услуги и стесняват работната сила.

Изселване на младите. Каварна споделя съдбата на много селски и крайморски райони в България и Европа: изселването. В общината няма висше училище и младите, добре подготвени хора, заминават да учат, а след това и да работят в по-големите градове – Варна, София или в чужбина. Тези, които са заминали, рядко се връщат.

ПРОЕКТ

Причините са толкова различни, колкото и хората зад тях, но две се открояват: Младите не виждат професионални перспективи за себе си, защото работата в туризма или в селското стопанство е предимно сезонна. Освен това им липсва привлекателната среда – включително културна, – с която са свикнали в големите градове. Това е предизвикателството на „изтичането на мозъци“, което Каварна споделя с много други региони в Европа. Заедно с отрицателния естествен прираст то води до обезлюдяване, най-силно в малките села (вж. диаграмата на изменението на населението по населени места в приложението).

Това е още един аргумент стратегията да планира мерки в подкрепа на младите хора, семействата, образованието, достъпа до култура и създаването на подходяща жизнена среда. Културата не може сама да спре изселването, но може да стане причина за оставане или връщане. Може да осигури пространства, в които младите да творят, да предложи работа в културния и творческия сектор и да създаде общност, към която да принадлежат.

Селищна структура, териториална организация и мобилност

Населението е силно концентрирано в града. През 2019 г. град Каварна има 10 690 жители, а всички 20 села заедно – 3 187 (през 2025 г. градът е с 9 838 жители). По-големи са само с. Българево (964), с. Септемврийци (273), с. Белгун (263) и с. Вранино (209). Според преброяване 2021 най-малките села – Било и Иречек – имат съответно 5 и 9 жители.

Основните услуги и публики са в града, а малките села са със застаряващо население и с ограничен достъп до култура. Крайбрежните селища като Българево, Камен бряг и районът на Калиакра приемат през лятото много по-голям брой хора в сравнение с постоянните си жители. Това създава пиково натоварване на средата и услугите.

С 21 населени места – един град и 20 села – общината се нуждае от балансиран подход към инфраструктурата и достъпа до публични услуги. Условията са много различни: град, крайбрежни курортни селища и малки села във вътрешността. Затова и нуждите от транспортна свързаност и от услуги се различават във всяко от населените места..

Мобилност и околна среда. Каварна няма железопътна връзка, а практичните форми на обществен транспорт между града и селата са малко. Това се усеща най-силно от най-младите и най-възрастните жители, които не могат просто да седнат в колата и да тръгнат. Редките автобусни връзки, липсата на вечерни курсове и слабо координираните линии между Каварна, Балчик, Шабла и другите по-големи градове в

ПРОЕКТ

региона често правят автомобила единствената възможност. За младите хора ограничената мобилност означава зависимост, по-малко свобода и по-малко възможности да посещават занимания в свободното време в други населени места, особено вечер. За възрастните в малките села тя означава изолация. Затова достъпът до култура в селата е и въпрос на транспорт, а той е втората по значение пречка според Индекса „Достъп до култура“.

Днес, когато опазването на околната среда и намаляването на „екологичния отпечатък“ са сред най-важните задачи на човечеството, става ясна и нуждата от устойчиви форми на обществен транспорт в целия регион: културен автобус за големите събития, транспорт при поискване, вело- и пешеходни маршрути по брега.

Разстояния и граници. Разстоянията в Крайморска Добруджа не са големи, но без кола изглеждат непреодолими. Жител на Видно или Селце, който иска вечер да отиде на концерт в Балчик или Шабла, трудно може да го направи без собствен транспорт. Границата с Румъния е близо – ГКПП Дуранкулак е на 47 км, но трансграничните връзки за хората, а не само за стоките, тепърва трябва да се изграждат.

Границите в региона се усещат и административно. Трите общини имат свои правила - календари и системи - за услуги, а транспортът между тях се организира поотделно. Желателно е тези разделения да се превърнат във връзки – общ културен календар, общ билет и координиран транспорт за трите общини.

Икономически профил

Икономиката на Каварна се крепи върху два стълба: **земеделие и туризъм**. Земеделските територии заемат над 87% от площта, а около 30% от активните фирми са в селското стопанство. През 2019 г. в общината работят 789 предприятия с около 3 045 заети.

Туризмът е съсредоточен по крайбрежието и е силно сезонен. През 2019 г. в местата за настаняване, отчитани от НСИ (18 места с 2 469 легла), са реализирани 147 406 нощувки на 32 868 гости, от които 25 224 чужденци. Приходите от нощувки са 12,1 млн. лв. Данните за 2024 г. в таблицата обхващат всички места за настаняване и не са пряко сравними. Високият дял на чужденците (77–78%) е важен аргумент за международното измерение на културния продукт.

Безработицата спада от 12,71% през 2011 г. до 5,58% през 2019 г. През ноември 2020 г., в разгара на COVID-19, тя е 6,4% – близо до средната за областта (6,3%) и страната (6,7%). Сезонният характер на заетостта остава основно предизвикателство.

ПРОЕКТ

Икономиката на общината е силно повлияна от туризма и свързаните с него услуги. Това води до сезонна заетост и до колебания в търсенето на труд. Данните на ПИРО за безработицата, включително ефектите от COVID-19 около 2020 г., насочват към нуждата от активни политики по заетост, квалификация и задържане на хората в трудоспособна възраст.

По-актуални данни съдържа стратегията за ВОМР на МИГ „Каварна – Шабла“. След пика по време на пандемията безработицата в община Каварна продължава да спада: 8,3% през 2020 г., 5,1% през 2021 г. и 4,2% през 2022 г. – близо до средната за страната (4,9%). В Шабла тя расте до 7,3% през 2022 г. Коефициентът на заетост на територията на МИГ е 53,41%. Най-много са заетите в селското стопанство (26,44%), търговията (22%) и хотелиерството и ресторантьорството (20%). Профилът на безработните показва къде е проблемът: 65% са жени, 23,7% са над 55 години, 39,2% са без специалност и квалификация, а 45,7% са със средно специално или професионално образование, въпреки че бизнесът търси квалифицирани работници. Местните фирми изпитват все по-голям недостиг на мотивирана и квалифицирана работна ръка, защото младите не се връщат след образованието си.

Мерки за пазара на труда в стратегиите на трите групи по ВОМР/ЛИДЕР. Стратегиите на двете МИГ и на МИРГ вече съдържат инструменти, които големите градове не могат да използват, защото ВОМР е насочено към селските и рибарските райони. МИГ „Каварна – Шабла“ предвижда допълващо финансиране по Програма „Развитие на човешките ресурси“. Мярка ПРЧР 1 е за обучение и устройване на работа – основно в туризма – на безработни, включително от уязвими групи. Мярка ПРЧР 2 насърчава възрастните хора да остават по-дълго активни на пазара на труда, включително чрез надомна и дистанционна работа и обучение по дигитална грамотност. Приоритет са заетостта за жени (включително самонаемане), за хора над 55 години и за хора без квалификация. МИГ „Балчик – Генерал Тошево“ отчита ниска икономическа активност, различия между градовете и селата и нужда от квалификация, преквалификация и мобилност на работната сила, без хората да сменят местоживеенето си. МИРГ „Шабла – Каварна – Балчик“ подкрепя нови форми на доход в рибарските общности. С първата си стратегия (2011–2015) тя е създала 166 нови работни места, а за сегашния период си поставя цел от 15 нови и 23 запазени работни места.

Пазарът на труда. Пазарът на труда се променя и тук. Преработващата промишленост в общината се свива: заетите в нея намаляват от 453 през 2019 г. на 432 през

ПРОЕКТ

2021 г. Краткият туристически сезон принуждава голяма част от работещите в туризма да търсят препитание другаде през по-дългата част от годината, включително като се изселват. Когато заведенията в селата работят само през сезона или затварят, се губят не само работни места, но и места за срещи, в които се създава общност. Квалифицираните работни места в дигиталния, културния и творческия сектор са рядкост. Хората с по-висока квалификация трудно се установяват тук и са принудени да пътуват до работа или да се изнесат.

Културата като икономика

Тук влизат фирмите и самостоятелно заетите в културните и творческите индустрии: музика, сценични и визуални изкуства, занаяти, дизайн, архитектура, аудиовизия и дигитално съдържание. Тяхната стойност е в работните места, добавената стойност и иновациите, които създават, и в мостовете между култура, образование, туризъм и местен бизнес.

В Каварна този ресурс е малък и разпокъсан. Той се развива в икономиката на сезонния туризъм и е слабо свързан с местния бизнес, образованието и технологиите. Затова е нужна целенасочена подкрепа за културно предприемачество, професионални мрежи, нови умения и целогодишна заетост.

Местният и регионалният бизнес са разнообразни. Освен многото малки и микро предприятия в търговията и услугите, в региона работят големи туристически комплекси като курорта „Албена“ в община Балчик, както и хотелиерски, строителни, земеделски, рибарски и селскостопански предприятия. От тях може да се очаква подкрепа за културата, защото тя е и в техен интерес. По-богатата целогодишна програма удължава туристическия сезон и пълни хотелите и ресторантите извън лятото. По-привлекателният регион с добро качество на живот помага да се задържат и да се привличат хора – работници, специалисти и техните семейства, от които бизнесът има все по-голяма нужда. Това налага общински и регионални механизми за партньорство с бизнеса – например клуб на дарителите, многогодишни партньорски споразумения и общи проекти, – както и подкрепа за малки предприятия в услугите, културата, занаятите и творческото предприемачество. Освен със спонсорство на събития, бизнесът може да помогне с обучения, със стажове за младите и с бази за творчески резиденции и събития.

Хотелиерите, ресторантьорите, туроператорите и екскурзоводите имат ключова роля да превърнат наследството, фестивалите, кухнята и природата в устойчиви туристически продукти.

ПРОЕКТ

Основното предизвикателство в Каварна е силната сезонност: гостите идват предимно за морето през лятото. Затова целта е не само повече посетители, а по-дълъг сезон. Това става чрез свързване на Калиакра и Яйлата, фестивалите, местната кухня, занаятите и природните маршрути в общи многодневни предложения извън лятото. Туристическият сектор може да участва в културни маршрути, в общ календар и информационна система и в тематични пакети за трите общини, както и в популяризирането им на международния пазар, откъдето идват над три четвърти от гостите.

Туризъм. Калиакра, Камен бряг и „рок столицата“ са се превърнали в метафори, разпознаваеми далеч извън България. Богатата история и природата на крайбрежието са сред причините за тяхната популярност. Туризмът обаче, така както се е развил – съсредоточен в няколко (предимно в два) летни месеца и на няколко дестинации по брега, – на места вече натоварва средата и качеството на живот на жителите. Натоварването на Калиакра, Яйлата и Камен бряг в пиковите летни дни, „инстаграм туризмът“ (кратка спирка само за снимка на скалите) или превръщането на традициите в декор за туристите са само част от свързаните с това предизвикателства.

Туристическите сдружения, хотелиерите и информационните центрове са ключов партньор и стратегията предлага те да работят по-тясно заедно в трите общини. Целта за следващите години трябва да бъде пътят на „мекия туризъм“: туристи и местни жители да се срещат по начин, приятен и за двете страни, а природата и наследството да се пазят. Как конкретно да се живее - този „мек туризъм“, трябва да стане част от бъдещите туристически стратегии на трите общини и от кандидатурата за ЕСК 2032.

Социална инфраструктура и услуги

Образователната мрежа в община Каварна се свива заедно с населението. През 2020/2021 г. в общината учат 1 083 ученици: в СУ „Стефан Караджа“, ОУ „Йордан Йовков“, ОУ „Св. св. Кирил и Методий“ (с. Белгун) и ПЗГ „К. А. Тимирязев“. **Две начални училища са закрити през 2020 г., а 137 ученици пътуват ежедневно от села без училище.** Детските градини са 6, с 368 деца при 600 места. Работят и Център за специална образователна подкрепа и ЦПЛР – ОДК Каварна.

Здравната мрежа има регионална роля. МБАЛ „Каварна“ с 62 легла обслужва и община Шабла. Спешна и първична помощ се оказва в Каварна, Българево, Вранино и

ПРОЕКТ

Белгун. **Застаряването, особено в селата, поставя във фокус достъпа до услуги и превенцията на социалната изолация.**

Социално включване и уязвимост. Демографските тенденции – намаляване и застаряване на населението – са ключов фактор за бъдещото търсене на социални и здравни услуги и за нуждата те да са достъпни във всички населени места. Това поставя във фокус както поддържането на базови услуги в малките села, така и развитието на услуги и капацитет в града и в по-големите села.

Стратегиите по ВОМР дават по-подробна картина на уязвимите групи. МИГ „Каварна – Шабла“ ги определя така: безработни (особено без квалификация и над 55 години), възрастни хора – с особен акцент върху самотно живеещите, и малцинствени групи, основно роми. Възрастните хора имат нужда от по-лесен достъп до здравни услуги, от подкрепа за самотно живеещите и болните, от възможности за социални контакти и за прекарване на свободното време, както и от достъп до културни услуги. Стратегията позволява да се финансират кухни за топла храна, мобилни медицински и аптечни услуги и решения на основата на ИКТ по стратегии за „интелигентни селища“. Чрез мярка ПРЧР 2 тя подкрепя активното остаряване, доброволчеството и участието на възрастните в местни инициативи. Мярката „Приобщаващо образование и образователна интеграция“ (по Програма „Образование“) работи срещу демографските, социалните и културните бариери в мултикултурна училищна среда.

МИГ „Балчик – Генерал Тошево“ отчита висок риск от бедност и социално изключване сред етническите малцинства, особено ромите – заради ниските доходи и ограничения достъп до услуги. Хората с увреждания и техните семейства се нуждаят от по-добър достъп до социални услуги в общността, а социалното предприемачество е възможност за работа и интеграция. За Каварна това е особено важно: по Преброяване 2021 ромите са около една пета от отговорилите на въпроса за етническа принадлежност, а 37,6% от регистрираните безработни са от ромски произход.

За културната политика това означава, че читалищата, библиотеките и културните събития могат да бъдат и места за социално включване: за срещи на самотните възрастни, за общи занимания на деца от различни общности и за доброволчество.

Липсващи платформи. Липсват не само физическите връзки. Няма платформи, които да свързват творците и културните организации в Каварна и региона помежду им. Затова особено младите творци почти нямат възможност да обменят идеи, да

ПРОЕКТ

се учат един от друг и да се утвърдят. Това затруднява професионализацията на местните дейци на изкуството и културата. Почти неизползвани остават и възможностите за връзки отвъд региона – с творци от България и чужбина, които прекарват част от годината тук, имат втори дом по крайбрежието или идват на резиденции и пленери, както и с общностите в румънска Добруджа.

Културната инфраструктура – музеите, галерията, читалищата, библиотеките, сцените и откритите пространства – е основата, без която културната политика остава само на хартия. Тя е важна за качеството на живот на постоянните жители и е ресурс за развитието на общината в синхрон с туристическия ѝ профил. В Каварна тази основа е добра в града и слаба в селата. Обновяването ѝ и изграждането на нови пространства – за съвременно изкуство, за изследване на историята на Добруджа, за творчески резиденции и за целогодишни събития – ще позволят културата да стигне до всеки жител, ще удължат сезона и ще направят Каварна център на културния живот на целия регион.

Социално-икономическият контекст като отправна точка за културната стратегия

Социално-икономическият профил на общината – земеделие и сезонен туризъм, демографски спад, села със застаряващо население и богато наследство – пряко „рамкира“ културната политика. Тя трябва да обслужва местната общност целогодишно, да работи като част от туристическия продукт през лятото и да допринася за местната икономика. Като привлича артисти и създава условия за творческа работа, културата може да противодейства на обезлюдяването, да подкрепи поминъка и да разшири предлагането до целогодишен достъп. Инструментите за това са творчески работилници и резиденции с условия за пребиваване и работа, връзка с традиционните занаяти, обмен с Румъния благодарение на географската близост и съвременни технологии за достъп и запис. За целта са нужни инфраструктура и местна политика: няколко ремонтирани изоставени къщи в селата, превърнати в работилници и места за събития; резиденции, организирани съвместно от трите общини и насочени към малките села; грантове за творчески и изследователски резиденции.

Туристическият профил тласка културата към летни събития – концерти, прояви на открито, фестивали. Това дава видимост и приходи, но културният живот рискува да замира извън сезона и да е по-слабо достъпен за постоянните жители. Опитът от „рок

ПРОЕКТ

столицата“ показва, че един силен формат създава национална разпознаваемост, но зависимостта от него е уязвима. Стратегията балансира между календар „за посетители“ и целогодишни общностни функции.

Извън сезона, по примера на други места, могат да се организират дни на традиционните занаяти, продукти и гозби. Добруджанската кухня е малко позната, но много интересна и може да стане самостоятелна причина за посещение. Същото важи за фолклора, фотографията, музиката, историческите фестивали и монархическата следа – дворецът в Балчик и връзките между двете кралски династии (вж. раздел V).

Застаряването – особено в селата, където близо всеки трети е над 65 години, изисква целенасочени програми: междупоколенчески дейности, достъпни формати за възрастни и активна работа с младите. Възможно е партньорство със социалните предприятия с цел социално включване. Като, например създадената във Варна “Социална чайна”, чийто модел успешно се развива и в други градове. Както и програма, при която млади хора живеят при самотни възрастни като форма на резиденция. Събитията на общността могат да се организират с участието на самите възрастни – неделен обяд, сряда на кино, петък на танци, разговори със специалисти, четения. За всеки такъв формат трябва да се определи какъв инвентар е необходим. Читалищата са най-близката културна и социална инфраструктура по места. Затова четирите недействащи читалища и амортизираните сгради са реален риск за достъпа до култура. Стратегията предвижда оценка на тези сгради – къде се намират, в какво състояние са и какъв бюджет е необходим за възстановяването им (вж. раздел II.3).

При демографски натиск културната инфраструктура – читалищата, музеите и публичните пространства, все по-често работи и като социална инфраструктура: място за общуване, за превенция на самотата и изолацията и за участие. Това е в синхрон с европейските подходи, които поставят участието в културния живот и културните права в основата на благосъстоянието и включването. Стратегията на МИГ „Каварна – Шабла“ подкрепя точно тази линия. Тя посочва нуждата на възрастните от социални контакти и от достъп до културни услуги и чрез мярка ПРЧР 2 финансира активно остаряване, доброволчество и участие в местни инициативи.

Земеделският и туристическият профил правят културата и инструмент за местната икономика. Културният туризъм около Калиакра и Яйлата, добруджанските традиции, занаятите и аграрната идентичност могат да удължат сезона и да създадат

ПРОЕКТ

заетост. Проектният и сезонен характер на работата в сектора налага професионализация, партньорства и по-стабилни модели на финансиране.

Затова културната политика не е само разход, а инструмент за местна заетост и умения – в организацията на събития, културния туризъм, занаятите и творческите услуги. На глобално ниво културните и творческите индустрии имат измерим принос към заетостта и брутния продукт. Това подкрепя културата да се планира и икономически, а не само като еднократно събитие. Стратегиите по ВОМР дават инструменти и за това: обучение и устройване на работа в туризма по мярка ПРЧР 1, подкрепа за неземеделски дейности по линия на двете МИГ и нови форми на доход в рибарските общности по линия на МИРГ.

Концентрацията на хора и институции в града изисква политиката да решава проблема с достъпа в селата – чрез мобилни и пътуващи формати, споделени сцени и общ културен календар, така че културният живот да не се съсредоточава само в града и само лете. Мобилността е важна и за целия регион, през цялата година. Решения като „мобилност като услуга“ и транспорт при поискване могат да свържат селата с културните събития в трите общини.

Отличителното за Каварна е регионалното измерение. Общината вече споделя услуги с Шабла, участва в МИРГ „Шабла – Каварна – Балчик“ и кандидатства за ЕСК 2032 с Балчик и Шабла като околен район. Затова стратегията е едновременно дългосрочна рамка за общината и основа на кандидатурата, и действа независимо от резултата в конкурса.

Трите групи по ВОМР/ЛИДЕР – МИГ „Каварна – Шабла“, МИГ „Балчик – Генерал Тошево“ и МИРГ „Шабла – Каварна – Балчик“ – покриват цялата територия и вече предвиждат средства за читалища, наследство, местна идентичност и морска култура. Те подготвят и общ проект за сътрудничество за регионален културен календар и данни за публиките. Това е инструмент, с който по-големите градове-кандидати не разполагат: средствата са налични сега и правят стратегията изпълнима години преди 2032 г.

В този контекст ефективната културна политика за община Каварна съчетава:

- целогодишна мрежа от базови културни услуги по населени места с възстановяване и модернизация на читалищата (Цел 1);
- добре структуриран летен събитийно-фестивален пакет като част от туристическата идентичност (Цел 5);
- експониране, дигитализация и маркетинг на наследството – Калиакра, Яйлата и музейните обекти (Цел 2);

ПРОЕКТ

- амбициозна инфраструктура от регионално и европейско значение – Регионален културен център за съвременно изкуство и изследване на историята на Добруджа на втората буна на пристанището, обновена музейна мрежа и пространства за изкуство: ателиета, резиденции, репетиционни зали (Цел 2, Цел 4, IV.2);
- мобилни формати и адаптирано съдържание за селата, възрастните и младите (Цел 1, Цел 3);
- регионални партньорства с Балчик, Шабла и Добрич и по-висок проектен капацитет (Цел 4, раздел V);
- работеща рамка за данни, мониторинг и оценка – участие, посещаемост, териториално покритие, социални и икономически ефекти (раздел VIII).
- систематизиране на културната инфраструктура – регистър и оценка на състоянието на обектите – като предпоставка за реалистично планиране и проектна готовност (раздел II.3);
- международен обмен и по-широко регионално сътрудничество – с Румъния, но и със Силистра, Варна и Разград като част от историческа Добруджа; контакти с Дания – другата страна домакин на Европейска столица на културата през 2032 г., – а на първо време с двата датски града, допуснати до втория кръг на конкурса на 12 ноември 2026 г. – Олборг и Хелсингьор.

Тези направления следват логиката на ПИРО, който предвижда инвестиции в читалищата, ежегодни археологически проучвания и дигитализация на наследството. Стратегията обаче отива отвъд поддръжката на съществуващата мрежа: тя предвижда и нови пространства, които дават на Каварна и региона места за съвременно изкуство, изследване и представяне на наследството през цялата година.

Този преглед на социално-икономическия контекст показва, че живеем във време на много промени, които ни поставят пред сложни предизвикателства. Те не са само местни: обезлюдяването на селата, сезонността, изтичането на мозъци и климатичните промени засягат много региони в Европа. Затова е толкова важно сега заедно да създадем визия за Каварна и региона и да начертаем пътя към Крайморска Добруджа на бъдещето – регион, който отговаря на предизвикателствата със съвременна и критична културна работа и не се затваря за промяната. Трансформацията на селските и крайморските райони е процес, който не може да бъде спрян. Но можем да участваме в него активно, да оформяме живота тук и така да отворим нови възможности.

ПРОЕКТ

Културата може да бъде двигател на регионалното развитие. Тя предлага иновативни решения, мисли интердисциплинарно и дава свеж поглед към неща, които изглеждат застинали. Нейната сила е в свързването на хора от различни области и с различен произход – а Каварна и регионът са дом на много общности. От това многообразие възникват синергии, които можем и трябва да използваме за бъдещето си. За това е нужно широко разбиране за културата, което обхваща всички области, оформящи живота ни: от традицията, музиката, театъра и киното през кухнята, занаятите, спорта и туризма до околната среда, архитектурата и труда.

Културната стратегия на община Каварна 2027–2037 дава рамка за това широко разбиране за култура. Затова тя е тясно свързана със социално, екологично и икономически устойчивото развитие на общината и региона. Стратегията трябва да стане осезаема във всички сфери на живота – с кандидатурата за Европейска столица на културата 2032 и независимо от нея.

ПРОЕКТ

II. Анализ на културния сектор и инфраструктурата в община Каварна

Културната екосистема на Каварна има силно ядро с Историческия музей, НЧ „Съгласие – 1890“ и Художествената галерия „Христо Градечлиев“., разнообразна, но неравномерно разпределена инфраструктура и богат летен календар, тясно свързан с туризма и историческото наследство. Международна разпознаваемост имат отделни формати като „Джулай морнинг“ и Националния фестивал на любителските театри, но повечето събития са с местен и регионален обхват. Слаби места са независимият сектор, четирите недействащи читалища и културният живот в селата и извън сезона.

Органи на управление и източници на финансиране на сектор „Култура“

Структурирането и управлението на културата в община Каварна са регламентирани в Закона за местното самоуправление и местната администрация (ЗМСМА). Управлението на културния сектор се реализира като част от цялостното управление на местното развитие и публичните услуги. Функциите са разпределени между Общинския съвет (ОбС) и общинската администрация, при ясно разграничени роли.

Общински съвет. Ключовата политическа и стратегическа роля е на Общинския съвет. Той задава политиките за развитие на общината в различните сфери, включително културата, и приема стратегиите, програмите и плановете за развитие. Като орган, който приема бюджета, ОбС определя и ресурсната рамка за културните дейности. Така Общинският съвет дава мандат на културната политика – чрез приемане на културната стратегия и утвърждаване на приоритети и правила, които осигуряват предвидимост и публичност на подкрепата за култура. Пример за ролята му в наследството е решението от юни 2025 г., с което стопанисването на Археологическия резерват „Калиакра“ е възложено на Историческия музей – Каварна.

Кмет и администрация. Изпълнителната отговорност е при кмета и ръководния управленски екип. Те организират прилагането на приетите от Общинския съвет политики и гарантират координацията между секторите. На оперативно ниво културните дейности се планират, координират и реализират от дирекция „Гражданска регистрация, туризъм, духовни и социални дейности“ и отдел „Туризъм и култура“ в нея.

ПРОЕКТ

Граждански съвет „Каварна 2032“. С оглед на кандидатурата за Европейска столица на културата 2032 и на дългосрочната културна стратегия 2027–2037 е необходимо укрепване на капацитета за управление на културата. Това не изисква непременно нови административни звена. Капацитетът може да се подсили чрез експертна подкрепа от местния културен сектор – граждански съвет „Каварна 2032“. Той не е административен орган с власт, а постоянен консултативен механизъм. В него могат да участват представители на музея, галерията, читалищата, училищата, местни творци, НПО, младежи, туристическия бизнес, хора с увреждания, различните общности и независими културни оператори. Съветът може да обсъжда стратегията, да формулира приоритети и препоръки към общината, да обсъжда резултатите от инициативите, да следи достъпа до култура, да предлага международни партньорства и да участва в подготовката на кандидатурата. Той не дублира и не отнема правомощията на Общинския съвет или кмета (вж. и раздел VII). Така културата се управлява интегрирано – в пряка връзка между ОбС, кметската администрация и образователните, социалните, младежките и спортните политики. Стратегията предлага граждански съвет „Каварна 2032“ да бъде създаден с решение на Общинския съвет през 2027 г.

Читалищата и териториалното ниво. Общинският съвет има пряка връзка с читалищната мрежа. По закон той предвижда в общинския бюджет субсидии за читалищната дейност, които са ключови за устойчивостта на културните услуги по места. Селищната структура – 21 населени места с кметства и кметски наместници – предполага многослойно управление на културния живот. Териториалното ниво подпомага организацията на събития по селата и комуникацията с местните общности и читалищата. Това е съществено за равномерния достъп до култура и за включването на различни аудитории, както изисква Хартата за културна политика 2026.[1]

---

1 https://bgculturechart.lovable.app/?utm_id=97757_v0_s00_e0_tv2_a1dennhb5bwuj7&sfnsn=mo&fbclid=IwY2xjawVRXLRleHRuA2FlbQIxMQBwZG9mBXNydGMGYXBwX2lkEDIyMjAzOTE3ODgyMDA4OTIAAR_N25eh41A0KCNVXaU9EwExKPbKBR6YtVbkwydhmgCpF1PHvmB_G049Bo3SEQ_aem_Fz4DdAbnf8UgCUXH3EMa_Q

Хартата за културна политика в България е стратегически документ, приет единодушно на 8 октомври 2026 г. от Комисията по културата и медиите към Народното събрание и подкрепен от Министерството на културата.

Стратегията трябва да осигури преминаване от сегашната административно-оперативна система към отворена културна екосистема. Тя трябва да привлича нови културни оператори чрез децентрализиран културен целогодишен календар, мобилни формати и партньорства по места.

Финансиране. Финансирането на културата се опира на вътрешна нормативна и процедурна рамка. Правилникът за организацията и дейността на общинската администрация урежда взаимодействието между звената и създава институционална основа за управлението на секторните политики.

Културата в община Каварна се финансира по смесен модел, а не от един централен източник:

- 320 000 евро за събитията в културния календар за 2026 г.;
- 25 000 евро общинско дофинансиране за читалищната дейност през 2026 г., отделно от държавната субсидия;
- средства за културните институции по бюджетната функция „Почивно дело, спорт, култура и религиозни дейности“;
- инвестиции по ПИРО 2021–2027 – мярка 1.4.3 „Инвестиции в разкриване, експониране и маркетиране на местното археологическо, историческо и културно наследство“. Тя предвижда продължаване на проучванията в археологическите райони и експониране на недвижими археологически ценности. По междинната оценка разходът по мярката за периода 2021 г. – септември 2024 г. е 120 621 лв.;
- проекти по европейски и национални програми, включително чрез МИРГ „Шабла – Каварна – Балчик“.

Средства по стратегиите за ВОМР. Трите местни групи, които покриват общината и региона, добавят важен източник, достъпен още сега:

- МИГ „Каварна – Шабла“ – 5 867 400 лв. от ЕЗФРСР, от които 2 350 000 лв. за основни услуги и дребна инфраструктура (включително за култура и читалища), 300 550 лв. за културно-историческото наследство и природните дадености, 300 000 лв. за стратегии за „интелигентни селища“, 800 000 лв. за неземеделски дейности (включително занаяти и туризъм) и 100 000 лв. за сътрудничество;
- МИГ „Балчик – Генерал Тошево“ – 5 867 400 лв. от ЕЗФРСР, от които 391 160 лв. за изграждане на местна идентичност, 388 950 лв. за съхраняване на духовния и културния живот и 1 364 640 лв. за основни услуги и дребна инфраструктура;

ПРОЕКТ

- МИРГ „Шабла – Каварна – Балчик“ – около 2,93 млн. лв. безвъзмездна помощ по ПМДРА 2021–2027 в пет дейности, от които 460 000 лв. за идентичност и местна култура, свързана с риболова и морето.

Освен това двете МИГ привличат допълващо финансиране от Европейския социален фонд+ и Европейския фонд за регионално развитие чрез програмите „Развитие на човешките ресурси“, „Образование“, „Конкурентоспособност и иновации в предприятията“ и „Околна среда“ 2021–2027 г. Средствата на МИГ „Балчик – Генерал Тошево“ са за територията на Балчик и Генерал Тошево, но са достъпни за общи проекти с Каварна чрез мерките за сътрудничество.

Моделът съчетава собствен общински ресурс с държавната субсидия, европейските и националните програми и партньорствата, но засега няма механизъм, който да превърне тези източници в многообразен и качествен целогодишен културен продукт за жителите и гостите на общината.

В общината няма Общински фонд „Култура“ или конкурсен механизъм за финансиране на проекти на независими организации и творци. Такива инструменти работят в Царево, Варна, Бургас, Шумен, Несебър, Русе, Враца и други общини. Създаването му е естествена мярка за стратегията (вж. Цел 4 в раздел IV).

1. Културен сектор в община Каварна

Морската врата на Добруджа – Каварна – е място на среща на древни цивилизации, бит, вяра и традиции. Значимостта ѝ произтича от географското местоположение, през което от древността преминават хора, стоки, религии и идеи. Като естествен исторически и културен център на Крайморска Добруджа общината има солиден гръбнак от институции и участници, които формират културния сектор:

- **Културни институции** – музей, галерия, кино, библиотеки, мрежа от 10 действащи читалища, школи и любителско творчество.
- **Културно наследство** – археологическо, историческо и архитектурно наследство и нематериално наследство.
- **Съвременно изкуство и творчество** – визуални изкуства, театър, музика, литература, кино и нови форми.
- **Фестивален и събитиен сектор** – фестивали, общински културен календар, местни празници, национални и международни прояви.
- **Граждански и независим сектор** – НПО, сдружения, клубове, независими творци и културни предприемачи.

ПРОЕКТ

- **Култура и образование** – работа с деца, младежки програми, културно образование и неформално обучение.
- **Култура и социално включване** – програми за хора с увреждания, възрастни хора, жители на малките села, етнически и други общности.
- **Култура и туризъм** – културни маршрути, музейни обекти, фестивален туризъм, морско и археологическо наследство.

Най-силни са институционалното ядро (музеят и НЧ „Съгласие – 1890“), наследството и летните фестивали. Най-слаби са независимият сектор и целогодишните програми в селата.

2. Културни институции и участници в културния живот

Културната екосистема на община Каварна се формира от публични културни институции, читалищна мрежа, културни пространства и обекти на наследството, образователни структури, художествени и самодейни формации, граждански организации, независими творци, местни общности, бизнеса и туристическия сектор. Тя е по-богата, отколкото показва административният списък на институциите. Общината официално определя като основни дейности музейната, галерийната и читалищната дейност, подкрепени от съответна инфраструктура.

Основни участници в културния живот са:

- Исторически музей – Каварна, с Археологическия резерват „Калиакра“ и музей „Калиакра“, Етнографския комплекс и експозицията „Добруджа и морето“ в „Римска баня“;
- НЧ „Съгласие – 1890“ – Каварна, най-големият културен център в общината;
- Художествена галерия „Христо Градечлиев“;
- 3D кино „Петър Слабаков“;
- мрежата от 10 действащи народни читалища;
- художествени, фолклорни, музикални и театрални формации и школи;
- местни професионални и независими творци;
- културни сдружения, НПО, клубове и граждански инициативи (напр. клуб „Традиция“ за исторически възстановки, International Propeller Club);
- училищата, детските градини и ЦПЛР – ОДК Каварна;
- кметствата – домакини на празници и събори по селата;

ПРОЕКТ

- местният бизнес, Туристическа асоциация Каварна и туристическият сектор като партньори;
- фестивалите и организаторите на културни събития;
- гражданите и местните общности, вкл. чуждестранните жители, като публика, участници и носители на нематериалното наследство.

Исторически музей – Каварна е най-голямата културна институция в общината. Той е научен партньор на Националния исторически музей в проучванията на Калиакра. Находки от последното десетилетие от фонда му са показани в изложбата „Реликвите на Калиакра“ в Археологическия музей – Варна (август–ноември 2026 г.). Сред тях са бронзов пръстен с тайник за отрова от XIV в. и нефритова пряжка от Китай, достигнала до Добруджанското деспотство по търговските пътища на Златната орда. Това показва капацитета на музея за научна работа и гостуващи изложби.

Читалища. В общината има 14 читалища, от които действат 10: НЧ „Съгласие – 1890“ в Каварна и 9 читалища в селата Българево, Белгун, Видно, Вранино, Камен бряг, Могилище, Селце, Септемврийци и Челопечене. Читалищата в Нейково, Свети Никола, Раковски и Божурец са прекратили дейност. Библиотеката на „Съгласие – 1890“ има около 68 000 тома. По последната публична програма с пълни данни (2014 г.) към читалищата работят 19 самодейни състава и групи и 6 библиотеки с общ фонд близо 150 813 единици.

Каварна вече има почти всички компоненти на културна екосистема. Предизвикателството е тяхното свързване, управление, финансиране и достъпът до тях. Независимият културен сектор е слабо развит и голяма част от събитията се организират от общината или от външни продуценти.

3. Културна инфраструктура

Културната инфраструктура обхваща сградите, залите, сцените, музеите, галериите, библиотеките, читалищата, образователните институции, откритите пространства и техническите съоръжения, в които културата се създава, представя, съхранява и разпространява.

Качеството ѝ зависи от физическото състояние на обектите, от тяхната функционалност, достъпност, техническа обезпеченост и енергийна ефективност и от възможността да се ползват споделено от различни организации и общности. Зависи и от дигиталните платформи, информационните системи и архивите, чрез които културното съдържание достига до публиките. В Каварна този ресурс се основава на музейната мрежа,

ПРОЕКТ

галерията, НЧ „Съгласие – 1890“ и читалищата в селата, както и на уникални открити пространства.

Основните предизвикателства са обновяването на сградите в селата, техническото и дигиталното обновяване и липсата на пространства за съвременно изкуство и за целогодишни събития.

Културната инфраструктура на община Каварна може да се раздели на четири нива.

1. Основна професионална културна инфраструктура

- **Исторически музей – Каварна** – основна музейна сграда и постоянна експозиция, експозиционни и фондови пространства, археологически и исторически колекции.
- **Художествена галерия „Христо Градечлиев“** – около 450 кв. м (400 кв. м експозиционна площ и 50 кв. м фондохранилище). Пространства за изложби, пленери, камерни концерти, литературни представяния и други прояви.
- **Музей „Калиакра“** и музейната инфраструктура на Археологическия резерват „Калиакра“ – експозиционни пространства, археологически обекти, пространства за интерпретация на наследството.
- **Музей „Римска баня“** – реставрирана късносредновековна баня (хамам) с експозицията „Добруджа и морето“, посветена на морската история на региона.
- **Етнографски комплекс – Каварна** – къща-музей на мястото на първото българско училище в Каварна (1869 г.), възстановена чехларница, работилница за дантели, дворна среда и пространства за представяне на градския бит и нематериалното наследство.
- **3D кино „Петър Слабаков“** – киносалон със 100 места и фоайе с мемориална експозиция за актьора; възможност за прожекции и аудиовизуални събития.

2. Читалищна инфраструктура

- **НЧ „Съгласие – 1890“ – Каварна** – определено от общината като най-големия културен център и основна градска сцена за концерти, театър, фестивали и други събития. Има библиотека, сценичен салон, пространства за репетиции и школи и помещения за културни прояви. Сградата има нужда от ремонт на покрива и инсталациите.
- **9 читалища в селата** – Българево, Белгун, Видно, Вранино, Камен бряг, Могилище, Селце, Септемврийци и Челопечене. Най-голямо е **НЧ „Народен будител – 1940“ – Българево** със сграда от 1 200 кв. м: библиотека, изложбена и заседателна зали,

ПРОЕКТ

театрален салон, гримьорни и административни помещения. Част от сградите в селата се нуждаят от ремонт, енергийна ефективност, компютри и интернет. Индикаторът на ПИРО за 4 реконструирани културни сгради е без промяна към края на 2024 г.

3. Сценична и събитийна инфраструктура

- театрални и читалищни салони, Домът на културата и изкуствата „Пирамидата“, киното;
- галерийни пространства, зали за изложби и концерти;
- открити пространства – централният площад, стадион „Калиакра“ (5 000 места), пристанището, нос Чиракман, скалите на Камен бряг;
- спортни съоръжения, подходящи за зимни и смесени формати – зала „Олимпиада“ (500 места) и тенис комплекс.

4. Инфраструктура на културното наследство

- Калиакра и Яйлата;
- археологически обекти (Бизоне на нос Чиракман, Топола, Българево);
- исторически сгради и етнографски обекти;
- църкви и други недвижими културни ценности.

Култура и спорт като качество на живот.

Културната и спортната инфраструктура са важни елементи на качеството на живот на местното население и ресурс за развитието на общината, в синхрон с туристическия ѝ профил. ПИРО 2021–2027 включва мерки за културата (мярка 1.4.3), свързани с развитието на общността и местната идентичност, а активният отдих и спортът са част от общия подход към местното развитие. Тази линия е логична при сезонна икономика: тя разнообразява предлагането и подобрява жизнената среда за постоянните жители. Спортни съоръжения като зала „Олимпиада“ могат да приемат и зимни и смесени културни формати.

Пространства за култура. Каварна и регионът са богати на места за култура. Античните и средновековните крепости, възрожденските къщи, хамамът и църквите се срещат тук с бивши стопански и промишлени сгради, днес често празни. Между тях са впечатляващите природни места – скалите на Калиакра и Камен бряг, нос Чиракман, фаровете и пристанището, – които канят към временно ползване за култура. Почти неизползван е и потенциалът на места, които не се смятат за класически културни

ПРОЕКТ

пространства – празните селскостопански сгради, паркингите и плажовете извън сезона, пристанищната зона. Многообразието и качеството на местата, където може да се случва култура, отличават региона. Значителна част от природните обекти (плажове, защитени територии, екопътеки) се използват и като сцена за културни прояви – концерти на открито, фолклорни програми, тематични празници. Това „отваря“ културната инфраструктура към природния ландшафт и туристическия продукт.

Допълнителен потенциал имат откритите и полуоткритите пространства в града – централният площад и шадравanът, пристанището и вълноломите, нос Чиракман, парковете и пешеходните зони. Те могат да образуват мрежа от малки сцени за музика, пърформанс, литература, визуални намеси, детски дейности и квартални инициативи и да разширят културния живот извън специализираните сгради.

Читалищата са основният носител на културния живот извън града. Разстоянията, слабата транспортна свързаност и концентрацията на специализираната културна инфраструктура в града обаче обективно пречат на равния достъп до участие в културния живот на общината.

Основното предизвикателство е системна оценка на всеки обект: техническо състояние, безопасност, достъпност, акустика, нужно оборудване, разходи за поддръжка и съвместимост с околната среда. Такава оценка липсва и трябва да бъде направена в първите години на изпълнение на стратегията. НСИ не предоставя пълна общинска статистика за всички видове културни пространства. Например наблюдението на библиотеките обхваща регионалните библиотеки и библиотеките с фонд над 200 000 документа и не отчита читалищните и училищните библиотеки. Затова оценката трябва да се опира и на Регистъра на читалищата и на данни, събрани на място.

Какво показват стратегиите по ВОМР. Анализите на двете МИГ и на МИРГ потвърждават и допълват картината. МИГ „Каварна – Шабла“ определя народните читалища като основните средища на културния живот – на територията на двете общини те са 23 – и ги смята за единствените институции, които все още поддържат културния облик и традициите на селата. Основните им проблеми са липсата на средства за ремонт на сградите, за съвременна техника и оборудване, за нови книги и за участия на съставите в национални и международни прояви. В много читалища липсват компютри, принтери и интернет, за да се превърнат те в съвременни културно-просветни средища. Стратегията посочва и неоползотворения потенциал на богатото културно-историческо наследство за алтернативни форми на туризъм.

ПРОЕКТ

МИГ „Балчик – Генерал Тошево“ вижда в читалищата и клубовете на пенсионера потенциал за местна идентичност, за културен и социален капитал и за социални мрежи. Тя препоръчва и по-тясна връзка на музеите и галериите с развитието на територията. МИРГ „Шабла – Каварна – Балчик“ вече е финансирала проекти на читалища и общини, включително за публична инфраструктура, свързана с рибарската общност и морето. Историческият музей – Каварна има опит и с трансгранични проекти заедно с Музейния комплекс за природни науки в Констанца.

Трите стратегии дават и конкретни средства за инфраструктурата: Мярка 4 на МИГ „Каварна – Шабла“ (основни услуги и дребна инфраструктура, включително читалища – 2 350 000 лв.) и Мярка 6 (наследство и природни дадености – 300 550 лв.), мерките на МИГ „Балчик – Генерал Тошево“ за основни услуги и дребна инфраструктура (1 364 640 лв.) и за духовния и културния живот (388 950 лв.), както и Дейност 5 на МИРГ за идентичност и местна култура, свързана с морето (460 000 лв.). Тези средства са налични сега и позволяват ремонтът и оборудването на читалищата в селата да започнат години преди 2032 г. (вж. раздел V).

Разликата в качеството между града и селата е голяма. Съществуват различия в качеството и ресурсите: сградата на НЧ „Съгласие – 1890“ – Каварна“ е в добро състояние, докато част от читалищата в селата имат нужда от модернизация, мерки за енергийна ефективност и техническо оборудване.

Работните материали описват 16 културни и природни обекта в общината, които могат да станат сцени на бъдещата програма (вж. Приложение 1). Но в селата липсват оборудвани зали, техника и отопление за зимни събития. Ако в селата Топола и Божурец това може да бъде поето от близката целогодишно работеща туристическа инфраструктура, то нови решения са нужни са Свети Никола, Раковски, Хаджи Димитър и дори Поручик Чунчево, Нейково и Крупен.

4. Културно наследство

Крайморска Добруджа и нейната естествена столица Каварна са територия с пъстър, противоречив и в същото време хармоничен заряд – и днес, и в древността. Културната идентичност на региона не може да бъде разбрана чрез историята само на един народ. Това наследство не може да бъде подредено в отделни национални витрини. То е обща история, в която всяка култура е оставила следа върху останалите. Това е разказ както за тежките страници – войни, преселения, промени на границите, разделени семейства, –

ПРОЕКТ

така и за сътрудничеството: художниците, рисували едни и същи пейзажи, архитектите, съчетавали стилове, търговците и моряците, свързвали брегoвете.

Каварна и околните селища са част от добруджанската среда, в която през вековете са взаимодействали българи, турци, гагаузи, гърци, арменци, роми, румънци и други общности. Тази история е оставила следи в обичаите, кухнята, музиката, религиозния живот, имената на местностите и семейните разкази. Османското наследство също е част от културната биография на региона – не само във военната история, а и в езика, занаятите, търговията и архитектурата. В тази амалгама се крие потенциалът на Каварна да покаже как различните култури могат да се срещат, без да се сливат, и как различните идентичности могат да съществуват в обща гражданска среда:

Още от средата на VI хилядолетие пр. Хр. тук живеят общностите на неолитната култура Хаманджия – сред най-ранните по западния бряг на Черно море, оставила „Мислителя“, един от най-известните образи на праисторическото изкуство в Европа.

През VI в. пр. Хр. гръцките колонисти основават по брега Бизоне, Дионисопол, Калатис и Томи и така започва вековният диалог между елинските градове и тракийското население от вътрешността. В Томи изгнаникът Овидий пише „Скръбни елегии“ и „Писма от Понт“ и признава, че е научил езика на местните гети – ранен пример за това как чуждото може да се превърне в свое, без да заличи своето.

Век по-късно, в най-големия си разцвет, тук се простира и **Одриската държава**.

Само на 18 километра от Каварна е **Храмът на Кибела в Балчик.** Фригийската богиня-майка е била увековечена в Дионисополис през III в. пр. Хр. Храмът е открит през 2007 г. и показва как малоазийски култ намира дом в гръцки град на тракийска земя.

През Късната античност Римската империя обособява земите между Дунав и морето в провинция Малка Скития.

Като граница на Византия Добруджа векове наред посреща и пропуска народи и вери – от прабългарите до Добруджанското деспотство с неговите крепости Калиакра и Карвуна.

На територията на община Каварна под закрила са 117 недвижими културни ценности в 14 населени места, две от които - с национално значение. Пластовете водят от неолита през гръцката колония Бизоне и Карвунското княжество до Възраждането.

ПРОЕКТ

Нос Калиакра. Резерватът е на 12 км от Каварна и обхваща 687,5 декара скали и степи. Той е едновременно природен и археологически, с над 400 вида растения и 310 вида птици, на миграционния път Via Pontica. Крепостта е свързана с античните поселения, Византия и Добруджанското деспотство. Проучванията продължават всяко лято – през 2026 г. е открит манастирски комплекс, а Министерството на културата обсъжда многогодишно финансиране за такива обекти. От 2024 г. общината управлява част от резервата за 10 години по решение на Министерския съвет, а от юни 2025 г. стопанисването е възложено на Историческия музей – Каварна.

Яйлата – място на памет, уединение и духовност. Националният археологически резерват „Яйлата“ съчетава скални жилища, древни некрополи, ранновизантийска крепост, скални църкви и монашески пространства. Местното предание го свързва с римския поет Овидий, изгнан в Томи (днес Констанца), въпреки липсата на исторически доказателства. Яйлата има всичко, за да бъде пространство за европейски литературни резиденции, поезия и музика (подробно – в Приложение 1).

Други обекти:

- Нос Чиракман с античния Бизоне. Името Чиракман означава „факел“ или „светилник“ (BEACON) от персийски/турски произход. Върху неговото плато се е разполагал древният трако-гръцки град Бизоне. Първоначално тракийско селище (I хил. пр. Хр.), което през V в. пр. Хр. става гръцка колония със смесено население след идването на заселници от Месембрия. Поддържа връзки с градове като Синопа, Хераклея, Тасос, Херсонес и Египет (открити са многобройни амфори и печати). През първата половина на I в. пр. Хр. мощно земетресение срутва голяма част от челната страна на носа заедно с част от античния град в морето (събитие, описано от Страбон и Помпоний Мела). През римския период градът е възстановен, а през късната античност (III–IV век) е изградена мощна крепостна стена с дължина около 250 метра и раннохристиянска базилика. Животът на платото продължава до края на XIV век / османския период, като свидетелство за това са средновековни сгради и некрополи.

- Средновековната турска баня (Хамам), изградена през XV век върху основите на по-стара римска баня. Археологическите проучвания показват, че банята е издигната върху руините на римски терми. При реставрацията е открита запазена римска система за подово отопление (хипокауст), която османските строители са

ПРОЕКТ

адаптирали и използвали повторно. Мястото не е избрано случайно, тъй като още през римската епоха там е съществувал естествен водоизточник и светилище. Сградата е цялостно реставрирана, като са почистени и експонирани оригиналният хипокауст, топлинната и водната инсталация. Днес, една от най-старите запазени османски сгради в Добруджа е адаптирана за музей, филиал на Историческия музей в Каварна с морска експозиция**„Добруджа и морето“**. В нея са изложени каменни котви, антични и средновековни амфори, монети и находки от подводни археологически експедиции, както и копие на тракийско златно съкровище.

- Крепостни останки при Топола и обекти край Българево се намират няколко значими късноантични и средновековни укрепления, разположени по скалистия добруджански бряг. Късноантична крепост „Афродизион“ (Джин кале) до с.Топола. Мястото е обитавано още от късножелязната епоха, а през късната античност тук е изградена здрава крепост за защита на населението.[2] В местността „Каваклъка“ край Топола са проучени останки от раннохристиянска църква (IV–VI век). В района е разкрито и ранносредновековно селище с пещи за керамика от VII–VIII век.

- Крепостни останки при село Българево

- Крепост „Калиакра“: Най-известното укрепление в района, разположено на 2-километровия полуостров нос Калиакра. Крепостта е защитавана от три последователни крепостни стени и достига най-големия си разцвет през XIV век като столица на Добруджанското деспотство. Днес посетителите могат да разгледат реставрираната порта, крепостни стени, останки от бани, средновековни църкви и малък музей в пещера.

- Крепост „Тимум“ (и Тимум-запад): Намира се на около 2.5 км западно от Българево в местността „Дълбока“, известна и като „Буюк кале“. Укреплението датира от V–VI век и е разположено на самия ръб на високата 85 метра крайморска тераса. Тимум-запад се класифицира като кастел, изграден по средата на VI век с чисто военно-

[2] https://www.bulgariancastles.com/s-topola-krepost-aphrodision-afrodizion/

охранителни функции, като част от охранителната мрежа укрепления, издигнати от император Юстиниан I. Унищожено е към края на VI или началото на VII в.[3]

- Паметниците на войните и мемориалната костница от Руско-турската освободителна война през 1878 г, **Паметник на подводничаря** свързан с военноморската история, посветен на загиналите моряци. **Паметник на загиналите във войните в с. Българево** почита местните жители, загинали във войните за национално обединение (1912–1944 г.). Пред него ежегодно се провеждат възпоменателни церемонии на Архангелова задушница. **Паметници на Каварненското въстание (1877 г.)** почита героите от отбраната на Каварна през лятото на 1877 г.

- Старите магазии на пристанището (частна собственост) и възрожденските къщи, свързани с богата търговска и морска история на Каварна. Построени през Възраждането магазиите са складови помещения за съхранение и търговия със зърнени храни и стоки, преминаващи през пристанището. Днес те са обявени за архитектурни паметници и свидетелстват за интензивния стопански живот и морска търговия на региона в миналото. Възрожденските къщи и старинни забележителности в Каварна и околностите са образци от възрожденската архитектура и стари сгради, съчетаващи камък и дърво, характерни за Черноморския регион. Такива са Историческият музей в Каварна, който съхранява находки, проследяващи 25-вековната история на града – от елинистично време и Средновековието до Възраждането. В района се намират и стари чешми (например от XVI век на ул. „Г.С. Раковски“ и на ул. „Александър Пушкин“), които допълват историческия облик на стария град.

- Защитените територии по брега (Болата, степите на Калиакра).

Природни лечебни фактори. Лиманна лечебна кал и термален източник в Таук лиман, минерални води, море и степен климат. Територията е част от Черноморската балнео и СПА дестинация. Общинският басейн с минерална вода е за възстановяване. Бюджет и намерение за 2028-2032

[3] https://www.bulgariancastles.com/s-balgarevo-krepost-timum-timum-zapad/

Нематериално културно наследство на община Каварна. Устойчивата общинска политика е съхранила богато нематериално наследство:

- **фолклор** – народни песни, танци и инструментална музика, местни празници и събори, календарни и семейни обичаи и обреди;
- **морски традиции** – рибарски обичаи, знания, техники и практики, морска устна традиция;
- **устна памет** – легенди и предания за Калиакра, Яйлата и Чиракман, местна, родова и семейна памет, разказвачество;
- **кухня** – традиционна добруджанска кухня, рибни ястия, традиционни начини за приготвяне и съхраняване на храни;
- **занаяти** – тъкачество, бродерия и шевици, плетива, традиционна дантела, изработване и съхраняване на носии;
- **знания за земята и природата** – земеделски умения, знания за сезонните цикли;
- **читалищна самодейност** – автентични певчески групи, танцови и любителски театрални състави, детски и младежки фолклорни формации;
- **културните практики и традиции на различните общности** в общината.

Живата култура на Каварна. Културният потенциал на Каварна не се изчерпва с археологията. Читалищната традиция, музикалните фестивали, художествените инициативи и събитията на открито са основа за богата съвременна програма. През 2006–2016 г. Каварна се утвърди като „рок столицата“ на България със стотици концерти на реновирания стадион. Днес общината има творческия потенциал и инфраструктурата не само да бъде домакин на събития, а да създава нова, модерна култура.

Съчетанието от крепости, скални манастири, морска история и природа позволява тематични маршрути: „Крепости и море“ (Бизоне – Калиакра – хамамът), „Вяра и усамотение“ (Яйлата) и „Лечебният бряг“ (Таук лиман, Болата). Те могат да работят целогодишно и да водят посетители и към селата.

5. Културни събития и календар

Каварна има утвърдена традиция в сценичните изкуства, музикалните фестивали и събитията на открито. Календарът е разнообразен, но силно сезонен – повечето големи събития са между юни и септември, на открито и с публика от туристи.

Културният календар на община Каварна показва устойчив, разнообразен и изразено сезонен културен живот. В него ясно се различават международни и национални, регионални и местни събития. Наред с традиционните религиозни и общоселски празници

ПРОЕКТ

се провеждат емблематични фестивали, а през последните години календарът се обогатява с нови формати, насочени към различни публики.

През годината календарът следва ясен ритъм. Той започва с Богоявление (6 януари), когато кръстът се хвърля в морето край пристанището. Първият голям празник е Денят на Каварна – Гергьовден, 6 май. През юни се провеждат Националният фестивал на любителските театри с международно участие и фолклорният събор „С песни и танци в Българево“, а в нощта на 30 юни срещу 1 юли – „Джулай морнинг“ на Камен бряг. Юли и август са най-наситени: „Юлски нощи“ и летните концерти, „Джаз под звездите“ в края на юли, „Българево рок“ на прага на август, „Седмица на морето“, „Балкански уикенд“ (през 2026 г. на 15–16 август), „Миден и рибен фест“ в края на август и Фестивалът на пъпеша в Българево. Съборите на селата, пленерите и изложбите на галерията и музея се разпределят през цялата година, а годината завършва с Никулден (6 декември) – храмов празник в Свети Никола и празник на рибарите. Повечето събития са с местен и регионален обхват. Национален и международен отзвук имат театралният фестивал, „Джулай морнинг“, фолклорните събори и рок и джаз форматите.

Националният фестивал на любителските театри е сред най-продължителните театрални инициативи в региона. Той събира театрални състави и творчески общности. Камен бряг, където „Джулай морнинг“ се е превърнал в символ на свободата, музиката и връзката с морето, е разпознаваем отвъд България. Джаз фестивалът в селото допълва този профил със съвременна музика. Фестивалът на пъпеша в Българево и празниците в останалите села показват другата страна на добруджанската култура – земеделските традиции, кухнята, фолклора и общностното творчество. Към календара се добавят и културни инициативи, посветени на морското наследство и нос Калиакра, и читалищните театрални, музикални и танцови прояви.

Между октомври и април календарът се свежда до национални празници, читалищни прояви и обичаи (Богоявление, Бабинден, Трифон Зарезан). Няма голям формат извън сезона.

Международни и национални фестивали. Националният фестивал на любителските театри с международно участие има вече 28 издания – през 2026 г. той се проведе от 5 до 10 юни. „Джулай морнинг“ на Камен бряг е разпознаваем далеч отвъд България. Каварна носи и славата на „рок столица“ на Балканите: в града са гостували над 40 световно известни изпълнители. Тази линия днес продължава с „Българево рок“ – три вечери с легендарни български групи и свободен вход. „Джаз под звездите“ се провежда

сред скалите на Камен бряг – през 2026 г. на 24 и 25 юли. Международният общобългарски младежки фолклорен събор „С България в сърцето“ събира състави от страната и чужбина. Художествената галерия „Христо Градечлиев“ е домакин на пленер на рисунката, студентски пленер на рисунката и акварела, живописен пленер и международния пленер „Вятър и море“ в Камен бряг.

Градски и морски празници. Денят на Каварна – Гергьовден, 6 май – започва с литургия в храм „Св. Вмчк. Георги“, продължава с изяви на деца и самодейни състави на площад „Защитата на Каварна“ и завършва с вечерни концерти. През лятото календарът следва туристическата динамика: „Юлски нощи“ (карнавал с концерти, през 2026 г. от 9 до 12 юли), „Класически нощи“ в двора на старата турска баня, „Празници на морето“, „Миден и рибен фест“ в края на август и „Балкански уикенд“. Пристанището, площадите и скалите се използват като естествени културни пространства.

Фолклор, общоселски и религиозни празници. Фолклорният събор „С песни и танци в Българево“ (осмо издание през 2026 г.) събира самодейци, танцови състави и певчески групи от цялата страна, а Фестивалът на пъпеша свързва празника с местния продукт. Всяко село има свой празник, често свързан с църковен или национален празник: Топола и Свети Никола – на 1 май, Видно – на 24 май, Вранино и Раковски – в началото на юни, Божурец – на Петдесетница, Белгун – на 6 септември, Могилище, Септемврийци и Селце – на 22 септември. В Свети Никола храмовият празник Никулден е и празник на селото, с празнична литургия и осветена рибена чорба. Тези празници показват живо нематериално наследство, което се практикува в реална социална среда, а не само като сценичен фолклор.

Зимни и пролетни обичаи. Между октомври и април календарът е по-тих, но не празен. На Богоявление стотици жители се събират на брега, докато младежи се хвърлят в студените води на Черно море, за да извадят кръста. Бабинден, Трифон Зарезан, Великден и Никулден – денят на рибарите – се отбелязват с обичаи, концерти и читалищни прояви. НЧ „Съгласие – 1890“ организира традиционната вечер „Любов, налей ми чаша вино“ в навечерието на Трифон Зарезан и Свети Валентин, великденски концерт и гостувания на театри от страната. Отбелязват се и националните празници – 3 март, 24 май, 6 и 22 септември.

В организацията на тази мрежа от събития участват общината, кметствата, НЧ „Съгласие – 1890“ и читалищата в селата (сред тях НЧ „Народен глас – 1940“ във Вранино и НЧ „Надежда – 1941“ във Видно), Историческият музей и галерията. Включват се и

ПРОЕКТ

школите и съставите – ДФТШ „Орисия“, ФТК „Мераклии“, ФТС „Българевци“, ФТС „Бизоне“, Музикална академия „Каварна“, певческа група „Добруджанка“ към Клуба на пенсионера „Радка Чаушева“ – и общността на бесарабските българи. Това показва изградени партньорства и капацитет за съвместна работа.

Календарът на Каварна е част от по-широк регионален афиш. Балчик е удостоен през 2012 г. с наградата „Фестивален град на Балканите“ – с фестивала за религиозна музика „Св. Атанас“ в Оброчище, Дворцовия фестивал на цветята, „Дни на класиката“ и международни детски фестивали. В Шабла се провеждат уникалният за България Фестивал на хвърчилата (от 2011 г.), Празникът на плодородието и Празникът на рибената чорба на Никулден. Общият календар на трите общини може да превърне тази разпокъсана мрежа в целогодишен регионален продукт.

Новите формати от последните години – „Джаз под звездите“, „Юлски нощи“, „Класически нощи“ и „Българево рок“ – разширяват профила на Каварна от фолклорен и морски към съвременен и творчески. Така общината може да привлича не само сезонни туристи, но и артисти, творчески професионалисти и по-дълго пребиваващи гости. Това създава предпоставки за културен туризъм с висока добавена стойност и за оживяване на селата в и извън сезона. Липсата на голям формат между октомври и април обаче остава основната празнина в календара.

Партньорства. Общината работи с:

- Балчик и Шабла – чрез МИРГ „Шабла – Каварна – Балчик“ и кандидатурата за ЕСК 2032;
- Шабла – чрез МИГ „Каварна – Шабла“;
- Балчик и Генерал Тошево – чрез МИГ „Балчик – Генерал Тошево“; заедно с МИРГ това са трите групи по ВОМР/ЛИДЕР в региона (вж. раздел V);
-
- Националния исторически музей и Археологическия музей – Варна (проучвания и изложби);
- европейски партньори по проекти (вкл. норвежкия проект OLAMUR за Черно море от 2025 г.);
- опит като Европейски град на спорта 2020.

ПРОЕКТ

6. Силни страни и предизвикателства пред културния сектор в общината

Силните страни на културната екосистема на община Каварна са наследството с европейска стойност (Калиакра, Яйлата, Бизоне), общинският музей с научен капацитет, читалищната мрежа с ядро НЧ „Съгласие – 1890“, богатото нематериално наследство, разпознаваемата музикална марка и връзката между култура, природа и туризъм. Тези ресурси са стабилна основа културата да бъде едновременно обществена услуга, фактор за съхраняване на местната идентичност, израз на европейския принцип „Единство в многообразието“ и двигател на устойчив туризъм и икономика – особено когато се опира на местните общности и самодейните традиции.

Основните предизвикателства са сезонността на културния живот и концентрацията на активност в град Каварна и по крайбрежието (Камен бряг, Българево) при демографски и инфраструктурни затруднения в селата и слаба транспортна свързаност между тях. Допълнително ограничение са ресурсът и капацитетът за целогодишни програми в малките населени места, както и ограниченото присъствие на независими културни организации извън читалищата. Това стеснява разнообразието от формати и аудитории. Липсва и общински конкурсен механизъм за финансиране на културни проекти.

Изводи за стратегията. Анализът очертава осем приоритета, които се развиват в раздел IV:

- ✓ Създаване на общински фонд „Култура“ или конкурсен механизъм с прозрачни правила и независимо жури.
- ✓ Ремонт и оборудване на читалищата в селата и план за четирите читалища без дейност. Нови пространства и амбициозна инфраструктура – Регионален културен център за съвременно изкуство и изследване на историята на Добруджа на втора буна, обновена музейна мрежа, пространства за изкуство (ателиета, резиденции, репетиционни зали) и градската среда като място за култура: Градският шадраван като съвременна агора – открито пространство за граждански срещи и културни събития.
- ✓ Целогодишен културен календар с най-малко един голям формат извън лятото.
- ✓ План за управление и интерпретация на Калиакра, Яйлата и Бизоне, съобразен с опазването на природата.

ПРОЕКТ

- ✓ Нови модели за привличане на партньори: граждански съвет „Каварна 2032“, обучения за местните оператори, резиденции, мобилни сцени и дигитални разкази за наследството.
- ✓ Местната кухня и традиционните занаяти като живо наследство и икономически ресурс.
- ✓ Регионално и международно сътрудничество – чрез трите групи по ВОМР (двете МИГ и МИРГ), трансграничното партньорство с Румъния (Констанца, Мангалия), програмите Interreg „Румъния–България“ и „Черноморски басейн“ и връзките с други европейски столици на културата.
- ✓ Местна и регионална идентичност, изградена чрез култура, природа и лечебни фактори – добруджанската и морската памет, многообразието на общностите, кухнята и занаятите. Целта е обща разпознаваема идентичност на Каварна и региона, която свързва наследството на Калиакра и Яйлата, скалите и степта, лечебната кал и термалния източник в Таук лиман, минералните води и морето с целогодишен културен, здравен и природен туризъм в духа на „Borders of Light“

ПРОЕКТ

7. SWOT анализ

Културните ресурси на Каварна са богати, но още не са свързани помежду си, не са представени достатъчно и не работят като целогодишен обществен капитал. Общината има наследство с европейска стойност, природни лечебни фактори, богато нематериално наследство, разпознаваема музикална марка и – рядкост за кандидат за ЕСК – три местни партньорства по програмата ЛИДЕР за „водено от общностите местно развитие“ (ВОМР) – две местни инициативни групи (МИГ) и една местна инициативна рибарска група (МИРГ). В тях общините, бизнесът и гражданските

организации сами избират и финансират местни проекти, включително за култура. Тези предимства се ограничават от сезонността на календара, износените читалища в селата, слабия независим сектор, липсата на конкурсен механизъм за финансиране и слабата транспортна свързаност.

Най-значимата възможност е съчетаването на кандидатурата за ЕСК 2032 с европейските приоритети за култура и здраве, трансграничното сътрудничество с Румъния и развитието на културния, кулинарния и занаятчийския туризъм. Кандидатурата трябва да се разглежда не като отделна кампания, а като инструмент за дългосрочните цели на стратегията. Основните рискове са обезлюдяването и отливът на млади хора, прекъсването на финансирането, претоварването от масов туризъм и климатичните рискове за брега. Затова стратегическият отговор трябва да се опира на силните страни – наследството, читалищата, общностите и регионалните партньорства – и да осигури равен достъп до култура в града и в селата, през цялата година.

ПРОЕКТ

Силни страни	Слаби страни
Калиакра, Яйлата, Бизоне – наследство с европейска история	Календарът е летен и насочен към туристите
Общинско управление на част от „Калиакра“ до 2034 г.; музей – партньор на НИМ	Липсва независим сектор и професионални културни мениджъри
Богато нематериално наследство – фолклор, кухня, занаяти, морски традиции	Износени читалища в селата; 4 без дейност
Природни лечебни фактори и защитени територии (Via Pontica)	Индикаторът на ПИРО за 4 реконструирани културни сгради е 0 (2024)
Опит с големи международни събития и европейска титла (Европейски град на спорта 2020)	Няма общински фонд „Култура“ и конкурсен механизъм
Три групи по ВОМР със средства за култура и идентичност	Няма железница; слаб обществен транспорт между селата
Възможности	**Заплахи**
ЕСК 2032 като лост за инвестиции и партньорства	Обезлюдяване и отлив на млади хора
Culture Compass, „Творческа Европа“, Interreg „Румъния–България“ и „Черноморски басейн“, ЛИДЕР, ПМДРА	Политическа смяна и прекъсване на финансирането
Култура и здраве като приоритет на ЕС; застаряващо и здравно ориентирано население в Европа	Климатични рискове: свлачища, ерозия, засушаване

ПРОЕКТ

Национални мерки по Хартата за културна политика – културни паспорти, минимални стандарти	Натиск от масов туризъм и застрояване на брега
Сътрудничество с румънските черноморски градове и столици на културата	Войната в Черно море и рискове за сигурността
Кулинарен и занаятчийски туризъм; социално предприемачество в културата	Изчезване на носителите на традициите и занаятите

8. Анкета сред културните оператори: потребности, бариери и възможности

Резултатите от анкетата сред културните оператори ще бъдат включени тук след общественото обсъждане и обработката на данните.

ПРОЕКТ

III. Визия 2037 и концепция „Borders of Light“

Накъде искаме да вървим. Стратегическата рамка произтича от анализа и от SWOT анализа. Тя е съобразена с водещите европейски и национални документи – Рамката на ЮНЕСКО за културна статистика от 2025 г., Зелената книга на Европейската комисия „Отключване на потенциала на културните и творческите индустрии“, Работния план на ЕС за култура 2023–2026, Компаса за култура на Европа (2025), Хартата за културна политика „Култура & Политика 2026“ и Националната програма за развитие „България 2030“. Общото между тях е разбирането за културата като основно право, обществено благо и двигател на устойчивото местно развитие – за образованието, творчеството, социалното включване, здравето и благополучието, икономиката и качеството на живот. Рамката следва принципите на културното многообразие, свободата на творческото изразяване, равния достъп, участието на гражданите, териториалния баланс и достойните условия за работа на творците. Тя следва и зелените политики на ЕС: културните събития, пространства и услуги трябва да пазят природата на брега и степта и да използват ресурсите разумно. Публиките и общностите не са само потребители, а участници в създаването, обсъждането и оценяването на културната политика.

Пътят дотам е вече проправен от подхода ЛИДЕР. Той е създаден като „Инициатива на общността“ на ЕС, за да развиват селските райони самите им жители, и в България се прилага от 2007 г. Днес действа чрез „водено от общностите местно развитие“ (ВОМР). Каварна е част от три такива партньорства: МИГ „Каварна – Шабла“, чиято стратегия обхваща 2023–2027 г. и се финансира от ЕЗФРСР с допълващо финансиране от програмите „Развитие на човешките ресурси“, „Образование“, „Конкурентоспособност и иновации в предприятията“ и „Околна среда“; МИГ „Балчик – Генерал Тошево“; и МИРГ „Шабла – Каварна – Балчик“. Логиката „отдолу нагоре“ и отвъд границите на отделната община е и логиката на тази стратегия.

ПРОЕКТ

Каварна и регионът през 2037 г. Крайморска Добруджа е станала разпознаваем културен регион, в който културното многообразие – от фолклора и традицията през рока и джаза до съвременното изкуство – свети с нов блясък. Регионът е опровергал мита, че съвременното изкуство е несъвместимо с традицията и че различните форми на култура си съперничат. Визията се основава на две идеи: приобщаване и баланс – между култура и природа, между икономика и екология, между традиция и модерност, между хората с различен произход.

Творците излизат от ателиетата, читалищата и гаражите и стават посланици на региона. Местните политици разпознават потенциала на културата и я включват в ежедневната си работа, а гражданите проявяват повече интерес към общите решения. Делегации от Румъния и от цяла Европа идват да видят как се живее на границата, която свети. Разстоянията се скъсяват: транспортът свързва селата с брега, а добрата интернет връзка прави региона привлекателен за творчески професионалисти. Някога нивата и морето – житото и рибата – свързваха хората тук. Сега културата е новото ни общо поле.

Какво е културата за Каварна

Стратегията работи с широко понятие за култура. Култура е всичко, което хората създават и предават: не само сцената и музея, но и трапезата, занаятите, рибарските знания, начинът, по който строим и се движим. За Каварна това означава четири неща:

- **Културата е право на жителя, не услуга за туриста.** Тя трябва да е достъпна и в Иречек, и през февруари (т. 29 от Хартата).
- **Традицията и съвременното изкуство не са противници.** Добруджанската шевица и рокът са еднакво каварненски.
- **Наследството е общо.** Калиакра и Яйлата не принадлежат на един народ. Те са следа от траки, гърци, римляни, византийци, българи, турци, татари, гагаузи и румънци.
- **Културата решава проблеми.** Тя не е украса. Тя е инструмент срещу самотата, сезонността и заминаването на младите.
- Визия, мисия и концепция

Визия 2037. Каварна и Североизточна Добруджа са жив целогодишен културен регион на Черно море. Тук културата лекува – хората, паметта, брега и

ПРОЕКТ

общностите. Границата се превръща от разделителна линия в място на среща и светлина. Каварна се утвърждава като разпознаваем добруджански и черноморски културен център, в който традиционните практики – фолклор, кухня, занаяти, читалищна самодейност – съжителстват и се развиват заедно със съвременните културни формати, от рока и джаза до съвременното изкуство. Културата и културното наследство се използват като стратегически ресурс за социално сближаване, за целогодишен културен туризъм с висока добавена стойност и за устойчив растеж на местната икономика и предприемачеството.

Мисия. Да използваме наследството, природата и съвременното изкуство, за да спрем обезлюдяването на културния живот. Да дадем достъп до култура на всеки жител и да свържем региона с Европа през цялата година.

Концепция. Стратегията носи заглавието **„Borders of Light – Граници на светлината”**. Регионът е граница между суша и море, България и Румъния, древност и бъдеще. Той е и брегът на фаровете (Калиакра, Шабла) и на най-източната точка на България. Светлината е художествен материал – светлинно и дигитално изкуство, нощно небе, фарове. Тя е и метафора: да осветим скритите истории и да превърнем границата от разделителна линия в място на среща. Шабленският фар не пита откъде идва корабът – свети за всички. Още от времето на Чиракман.

Корените на региона са сред най-дълбоките в Европа. Най-старата култура при Дуранкулашкото езеро е неолитно-енеолитната култура Хаманджия (около 5500–4600 г. пр. Хр.), чиято най-ранна фаза – Блатница – е установена именно тук. Затова „първата светлина“ на Североизточна Добруджа е не само изгревът над морето, а и светлината на една от най-ранните цивилизации на континента.

Светлина и изцеление. Рамката „Borders of Light” включва и темата за изцелението:

- природното изцеление – тузлите на Балчик и Шабла, Таук лиман, минералните води и морския климат;
- изцелението на паметта – българо-румънската история на Добруджа, Крайовската спогодба и размяната на население от 1940 г.;
- изцелението на общностите – обезлюдяване, застаряване, заминаващи млади;
- европейската мисия „Healing Europe – да излекуваме Европа” и художествения образ на перото в „Седемте пера на изцелението”.

ПРОЕКТ

Темата за изцелението се развива в целите и мерките на стратегията (раздел IV) – най-вече в тези за живото наследство и паметта и за културата, здравето и благополучието. Тя е водещият акцент на кандидатурата за ЕСК 2032 (вж. по-долу).

Три имена, една рамка. Стратегията се казва „Borders of Light – Граници на светлината“. Това е концепцията на културната политика на Каварна и региона до 2037 г. и основата на общата им идентичност. „Healing Europe – да излекуваме Европа“ е европейското призвание на тази концепция. То следва новите европейски политики за култура и здраве: Работният план на ЕС за култура 2023–2026 поставя ролята на културата за здравето и благополучието сред своите приоритети, а Компасът за култура на Европа (2025) свързва участието в културния живот с по-добро здраве и благополучие. „Healing Borders of Light“ е обединеното заглавие на кандидатурата за Европейска столица на културата 2032. То съчетава двете: границите, които светят и свързват, и изцелението на природата, паметта и общностите. С титлата или без нея стратегията остава „Borders of Light“.

Концепцията се разгръща в пет направления – по едно за всяка от петте цели в раздел IV, в същия ред.

Направление	Какво лекува	Как изглежда „светлината”	Критерии на ЕСК	Culture Compass
1.Отново заедно	Общността: обезлюдени села, затворени читалища, заминаващи млади, самотни възрастни	Читалищата като „светлинни точки“; мобилни културни модули; Регионалният културен център и новите пространства; шадраванът като агора	Обхват; Капацитет за изпълнение	Culture Works
2.Светлина върху паметта	Исторически рани: границите 1913–1940, бежанци и	Устна история на всички общности („Жив архив на Добруджа“); светлинни и AR инсталации в	Европейско измерение; Съдържание	Culture Creates; Culture Connects

	преселници, забравени общности, потъналата Бизоне	Калиакра и Яйлата; монархическата следа		
3.Лечебна земя	Тялото и душата: култура и здраве, възрастни, самота	Изкуство в Таук лиман и лечебните места; „култура по предписание“ с лекари и социални услуги; „Slow Life“	Обхват; Дългосрочна стратегия	Culture Empowers
4.Живият бряг	Природата и хората, които творят на брега: ерозия и климат, сезонност, слаб независим сектор	Изкуство и наука във фаровете; резиденции; независима сцена, рок и джаз; кухнята и занаятите; тъмно небе и нисковъглеродни маршрути	Съдържание; Капацитет за изпълнение	Culture Empowers (зелен преход); Culture Works
5.Отворени граници	Разделенията: между държави, общини, сезони и поколения	Трансгранично сътрудничество с Румъния (Констанца, Мангалия); „Ателие Отворена граница“; обща идентичност на Крайморска Добруджа; календар извън лятото; връзки с европейски столици на културата	Европейско измерение; Обхват	Culture Connects

Концепцията се учи от успешните практики на европейски столици на културата с подобен мащаб и сходни теми. Най-близкият модел за Каварна е Бад Ишл – Залцкамергут 2024, първата европейска столица на културата в селски регион: 23 общини с обща културна визия, изградена „отдолу нагоре“ по подхода ЛИДЕР. Каварна следва

ПРОЕКТ

същата логика – регионална стратегия отвъд границите на общината, опряна на трите групи по ВОМР. От други столици на културата стратегията взема конкретни уроци: от Бурж 2028 – че малки градове могат да носят титлата, с нисковъглеродна мобилност и граждански агори (достъп и участие); от Доностия-Сан Себастиан 2016 – култура за съвместен живот след исторически конфликти (памет); от Ческе Будейовице 2028 – връзката между култура, природа и устойчивост (природа и здраве); от Лиепая 2027 – музиката като двигател на региона (творчески сектор); от Нова Горица и Гориция 2025 – границата като общо пространство (отворени граници). Каварна не копира тези модели, а ги прилага към своя мащаб: малък град, селски и крайморски регион и три общини. Заглавието „Healing Borders of Light“ и българските преводи предстои да бъдат тествани с жители и проверени като търговска марка.

Художествената концепция на кандидатурата за ЕСК „Седемте пера на изцелението“ – ще бъде развита в кандидатурата (Част Б). Всяко перо има опора в едно или повече от петте направления на стратегията.

ПРОЕКТ

IV. Стратегически цели и мерки

Стратегията има пет цели. Те са формулирани така, че да са валидни с или без титлата. Водещите проекти са предложения за програмата на ЕСК и тепърва ще се доразвиват с операторите.

Места, хора, програма и капацитет

Пътят към визията минава през три фокуса: **места**, **хора** и **програма**. Програмата свързва местата с хората. Четвърти фокус – **капацитет** – прави трите устойчиви. Петте цели са разпределени в тези фокуси:

Цел	Фокус
Цел 1. Достъп до култура за всеки жител („Отново заедно“)	Места, Хора
Цел 2. Живо наследство („Светлина върху паметта“)	Места, Програма
Цел 3. Култура за здраве и благополучие („Лечебна земя“)	Хора, Програма
Цел 4. Силен културен и креативен сектор („Живият бряг“)	Хора, Капацитет
Цел 5. Европа без граници и целогодишен живот	Програма

Цел 1. Достъп до култура за всеки жител („Отново заедно”)

1. Възстановяване на читалищата като местни културни центрове: ремонт, отопление, оборудване и програма през цялата година. План за четирите читалища без дейност.
2. **Водещ проект: „Светлинни точки”** – мобилни културни модули (сцена, кино, изложба на соларна енергия)? в селата на трите общини.
3. Достъпна среда за хора с увреждания и възрастни във всички общински културни обекти; транспорт до събитията за жителите на селата.
4. „Културен паспорт” за деца и младежи (6–26 г., както предлага Хартата за културна политика) – най-малко 6 културни събития и обекта годишно, с транспорт за децата от селата. Вижте раздел IV.1.

ПРОЕКТ

5. **„Поколение 2032”** – дългосрочна работа с всяко дете от трите общини до годината на титлата (вкл. програмата Adopt-a-Ship с International Propeller Club).
6. Принцип за безплатен достъп до основните културни програми, с помощ за регистрация на хората без смартфон.
7. Изграждане на Регионален културен център за съвременно изкуство и изследване на историята на Добруджа на втората буна на пристанище Каварна (вж. IV.2).

Очаквани резултати. До 2037 г. всичките 14 читалища имат дейност и целогодишна програма, а всяко село изпълнява „културния минимум“. Всички общински културни обекти имат достъпна среда. Всяко дете и младеж от общината има „Културен паспорт“. Регионалният културен център работи за целия регион, а повече жители на селата участват редовно в културния живот.

Цел 2. Живо наследство („Светлина върху паметта”)

1. План за управление на общинската част от АР „Калиакра” до 2034 г.; проучвания и експониране на Яйлата, Чиракман (Бизоне) и Тимум.
2. Реставрация и приспособяване на сгради с културно-историческо значение – възрожденските къщи (индикаторът на ПИРО за 4 сгради се пренася и добавя срок – да се провери дали индикаторът не се отнася за читалищата). Хамамът вече е реставриран и се използва като културно пространство. Старите магазии на пристанището са частна собственост – общината търси партньорство със собствениците, без да ги включва в общинските инвестиции.
3. **Водещ проект: „Жив архив на Добруджа”** – млади хора записват песни, диалекти и спомени на всички общности, вкл. семейните истории от размяната на население през 1940 г. („Истории, които не сме си разказали”). Разказвачите получават възнаграждение.
4. Дигитализация на музейните фондове и нискоинвазивна AR интерпретация на археологическите обекти – без нова надземна инфраструктура в защитените територии.
5. Европейска литературна програма „Овидий – гласът на изгнанието” – резиденции на Яйлата, с партньори в Констанца (античният Томи)

ПРОЕКТ

6. „Съвместни проекти за споделената памет с Балчик – наследството на Октавиан Мошеску и двете художествени школи на Балчик (вж. раздел V). Един град – две художествени школи" – съвместна програма с Галерията в Балчик, с румънски и български музеи и академии.

Очаквани резултати. Има действащ план за управление на общинската част от АР „Калиакра". Яйлата, Чиракман и Тимум са проучени и експонирани. Реставрирани и приспособени са най-малко 6 сгради с културно-историческо значение, от тях 4 до 2032 г. Музейните фондове са дигитализирани, а „Жив архив на Добруджа" пази истории на всички общности. Наследството е разбираемо и достъпно за жители и гости.

Цел 3. Култура за здраве и благополучие („Лечебна земя")

1. Програма „Култура по предписание" с МБАЛ Каварна, общопрактикуващите лекари и социалните услуги: изкуство, музика и движение за възрастни и самотни хора. Психолози, физиотерапевти и културни организации изработват съвместно програма
2. **Водещ проект: „Лечебните места"** – културен маршрут през Балчишката и Шабленската тузла, Таук лиман, минералните води и градините, с артрезиденции, звукови и светлинни инсталации. Европейски партньори са курортни дестинации – Бад Ишл (ЕСК 2024) и Тренчин (ЕСК 2026) с Пиещяни и Тренчанске Теплице.
3. „Slow Life – изкуството да живееш" – фестивал и резиденции за бавен живот, четене, тишина и разходки извън сезона.
4. Партньорства със здравни и културни организации в региона – напр. Международния фестивал на червенокръстките и здравните филми във Варна, Музея по история на медицината и Медицинския университет – Варна.
5. Възстановяване на общинския басейн с минерална вода като обществено пространство за здраве и култура.

Очаквани резултати. „Култура по предписание" работи постоянно с лекарите и социалните услуги. Самотните и възрастните хора участват редовно в културни дейности. Маршрутът „Лечебните места" и форматите „Slow Life" привличат гости извън сезона. Басейнът с минерална вода е обществено пространство за здраве и култура.

ПРОЕКТ

Цел 4. Силен културен и креативен сектор („Живият бряг”)

1. Общински фонд „Култура“ – програма за съфинансиране на независими културни проекти с открити конкурси и независимо жури.
2. **Водещ проект: „Мрежа на фаровете”** – резиденции за артисти и учени във фаровете и морските сгради на Каварна и Шабла. Темите са климатът, ерозията на брега и Via Pontica.
3. Заплащане на артистите по принципите на Харта на ЕС за артистите (Culture Compass).
4. Обучения по културен мениджмънт, европейски проекти и дигитални умения за читалища, музеи и НПО.
5. Развитие на музикалното наследство – рок, джаз, училищни оркестри – с акцент върху млади артисти. Партньорство с Лиепая 2027 (фестивалът „Rock the Rock”).
6. „Училище за култура на Добруджа” и програма за музеите в трите общини – по модела на „SKGT Schulen für Kultur” и „Inside Out” в Залцкамергут.

Очаквани резултати. Общинският фонд „Култура“ провежда ежегоден конкурс с независимо жури. Повече независими организации и творци работят в общината през цялата година. Читалищата, музеят и НПО имат обучени културни мениджъри и по-голям проектен капацитет. Артистите получават справедливо заплащане. Резиденциите във фаровете и младите музиканти развиват рок и джаз наследството на Каварна.

Цел 5. Европа без граници и целогодишен живот („Отворени граници“)

1. **Водещ проект: „Ателие Отворена граница”** – трансгранична художническа колония с Констанца и Мангалия, водена от Каварна и *Балчик*.
2. Календар извън летния сезон: „По пътя на хляба в Добруджа” (април–май), фестивал на училищните оркестри и „Есенна палитра” (септември), зимен фестивал на светлината (декември), зимният фестивал „Шабла и птиците”
3. „Една маса – много народи” – международен фестивал на споделената трапеза и многоезична книга „Рецепти без граници”.
4. „Малки градове, големи мечти” – европейски форум за бъдещето на малките и периферни градове; „Моят нов дом” – срещи с новозаселили се европейски граждани.

ПРОЕКТ

5. Връзки с други ЕСК (датската ЕСК 2032 – Олборг или Хелсингьор, двата града във втория кръг на конкурса г., Пловдив 2019, Варна като бивш кандидат), с побратимените градове и с гагаузките общности в Румъния и Молдова.
6. Членство в европейски мрежи (напр. „Черноморска кухня" на ОЧИС, мрежи за култура и здраве, International Propeller Club).
7. **Обща идентичност на Крайморска Добруджа** – обща визуална идентичност и комуникация на трите общини, общ културен календар, регионални колективни марки за местни продукти и занаяти и общо представяне на културата, природата и лечебните места („Borders of Light"). Мярката се опира на Приоритет 4 на МИРГ „Шабла – Каварна – Балчик" – „Развитие на обща териториална идентичност и общ териториален имидж" – и може да се финансира чрез Дейност 5 на МИРГ (460 000 лв.) и мярката „Изграждане на местна идентичност" на МИГ „Балчик – Генерал Тошево" (391 160 лв.).

Очаквани резултати. Календарът е целогодишен, с поне един голям формат извън лятото. Нощувките и посещенията извън юни–септември растат. Каварна има трайни партньорства с Констанца, Мангалия и други европейски столици на културата и общи проекти по Interreg и чрез трите групи по ВОМР. Крайморска Добруджа има обща разпознаваема идентичност.

IV.1. Достъп до култура извън столицата: прилагане на Хартата за културна политика

Каварна и Североизточна Добруджа приемат принципите на Хартата за културна политика („КУЛТУРА & ПОЛИТИКА 2026") за културните права и достъпа до култура в регионите и малките селища. Хартата посочва „разширяването на достъпа до култура за гражданите в регионите" като един от трите основни приоритета за финансиране (т. 2). Тя предлага и минимални културни стандарти по региони (т. 31). Регион като нашия – далеч от София, с малки градове и застаряващи села – може да е пилотен модел за тези принципи. ЕСК 2032 е инструментът за това.

Принцип от Хартата	Мярка в Каварна и региона	Връзка
Културни права (т. 29) – достъп, участие и изразяване за всеки гражданин	Стратегията признава достъпа до култура за право на всеки жител, не за услуга за туристите	Цел 1

Принцип от Хартата	Мярка в Каварна и региона	Връзка
Минимални културни стандарти по региони (т. 31)	**„Културен минимум на Североизточна Добруджа”** общ стандарт за трите общини (по-долу)	Цел 1, раздел V
Читалища и общински институти (т. 6) – съфинансиране и модернизация, особено в малките селища	План за всички 14 читалища; възстановяване на четирите без дейност (или поемане на функциите им от съседно читалище)	Цел 1.1
Достъп за отдалечени места (т. 32) – мобилни програми, транспортна подкрепа, адаптирана среда	„Светлинни точки” (мобилни модули); „културен автобус” от селата до големите събития; достъпна среда в всички общински обекти	Цел 1.2, 1.3
Културни паспорти за деца и младежи от 6 до 26 години от 2027 г., регионално равнопоставени (т. 30)	Каварна се кандидатира за пилотна община. До въвеждането на националната мярка работи общинският „Културен паспорт”, с еднакви права за децата от селата	Цел 1.4
Култура в образованието и развитие на аудиторията (т. 18, 33)	Партньорства училище–читалище–музей във всяко селище с училище; срещи с артисти от резиденциите	Цел 1, Цел 4
Култура и социално включване (т. 19) – със социални, образователни и здравни институции	„Култура по предписание”, „Жив архив на Добруджа”, работа с ромската и мюсюлманската общности	Цел 2, Цел 3
Децентрализация, резиденции и мобилност в малки селища и трансгранични райони (т. 50)	„Мрежа на фаровете”, „Ателие Отворена граница”; гостувания на	Цел 4, Цел 5

ПРОЕКТ

Принцип от Хартата	Мярка в Каварна и региона	Връзка
	театри и оркестри в селата, не само в града	
Независим сектор: многогодишни програми, капацитет, пространства (т. 7, 28, 37, 38)	Общинските конкурси са с 3–4-годишна рамка за доказали се организации; неизползвани общински сгради се предоставят за независими пространства	Цел 4, раздел VII
Минимални стандарти за възнаграждение (т. 42)	Общински тарифи за хонорари на артистите, съвместими с Хартата на ЕС за артистите	Цел 4.3
Партньорство държава–общини, регионални фондове (т. 23, 27)	Регионален културен фонд на трите общини (чрез МИРГ или организацията за ЕСК), който съфинансира проекти по НФК и европейски програми	Раздел 8
Публични отчети по региони и гражданско наблюдение (т. 24, 34)	Годишен отчет за разходите за култура по населени места (град / села); Гражданският съвет „Каварна 2032“ участва в мониторинга	Раздел 9
Регионална култура в обществените медии (т. 57, 58)	Договори за медийно партньорство с регионалните звена на БНР и БНТ във Варна	Комуникация

„Културен минимум на Североизточна Добруджа” (предложение за обсъждане)

Стандартът превръща т. 31 от Хартата в проверими обещания към жителите на трите общини. Праговете и сроковете се уточняват при общественото обсъждане.

1. Всеки жител има достъп до действащо читалище и библиотека в своето или в съседно село, с работно време през цялата година.

ПРОЕКТ

2. Всяко селище с читалище или училище получава редовно гостуваща програма: спектакъл, концерт, кинопрожекция или изложба.
3. Всеки ученик посещава всяка година музей, театър и концерт по програмата „Културен паспорт", с осигурен транспорт.
4. Големите събития на календара имат транспорт от селата и достъпна среда за хора с увреждания.
5. Най-малко едно събитие месечно извън летния сезон в всяка от трите общини.
6. Отделен дял от общинския бюджет за култура е запазен за селата (в духа на минималните квоти по т. 9). Размерът се определя след събиране на данните за 2022–2026 г.

Хартата е платформа за обществен ангажимент от дебатите „КУЛТУРА & ПОЛИТИКА 2026". Повечето мерки в нея още не са закон или национална програма. Затова стратегията ги въвежда като общински мерки, които могат да се свържат с националните, когато те бъдат приети.

IV.2. Инфраструктурни проекти

- **Регионален културен център за съвременно изкуство и изследване на историята на Добруджа** на втората буна на пристанище Каварна. Центърът събира изложбени зали, ателиета и резиденции, архив и изследователска програма за историята на региона – от културата Хаманджия при Дуранкулашкото езеро (около 5500–4600 г. пр. Хр.), чиято най-ранна фаза – Блатница – е установена именно там, през Бизоне и Карвуна до 1913–1940 г. Той е домът на „Живия архив на Добруджа" и на отворения културен център (IV.3). Работи и за трите общини. Името препраща към Никозия – столицата на Кипър и последната разделена столица в Европа, където границата преминава през самия град и все повече се превръща в място на среща. Така центърът носи идеята на „Borders of Light": историята на Добруджа като граница, която свързва, а не разделя.
- **Ремонт на градския шадраван** като съвременна агора – открито обществено пространство за граждански срещи, публични прояви и културни събития през цялата година.
- **Ремонт на залата на НЧ „Съгласие – 1890" и сцена на открито** за целогодишни смесени формати.

ПРОЕКТ

- Обновена музейна мрежа – нови експозиции в Историческия музей и в музея „Калиакра“, с достъпна среда и дигитални разкази; посетителски център за Яйлата и Чиракман извън защитените територии.
- Пространства за изкуство – разширена галерия, ателиета и резиденции в празни общински сгради в града и селата, репетиционни и звукозаписни пространства за младите музиканти.

IV.3. Фокус: капацитет

Без хора, пари и пространства една културна година остава „сламен огън“. Затова капацитетът е отделен фокус. Мерките не изискват голям финансов ресурс и трябва да започнат през 2027 г., независимо от напредъка в конкурса.

Мярка	От кога
Общински фонд „Култура“ – открити конкурси, независимо жури, 3–4-годишна рамка за доказали се организации	Бюджет 2027
Граждански съвет „Каварна 2032“ – постоянен консултативен орган	2027
Училище за култура на Добруджа – културен мениджмънт, европейски проекти, дигитални умения, занаяти	2027–2028
Отворен културен център в Регионалния културен център на втората буна (IV.2) – работилници, ателиета, репетиционни зали	до 2030
Регистър на свободните употреба общински и частни пространства за творческа	2028
Обучения за общински съветници, кметове и администрация	2027
Културен офис и общ онлайн календар, които остават след 2032 г.	2028

IV.4. Трапеза и занаяти

Местната кухня и традиционните занаяти са най-достъпната форма на наследството: всеки може да ги опита, научи и предаде. И трите групи по ВОМР вече финансират такива дейности, затова проектите могат да стартират веднага.

ПРОЕКТ

Проект	Какво е	Цел	Как се финансира без титлата
„Една маса – много народи“	Фестивал на споделената трапеза: българска, турска, гагаузка, татарска, ромска и румънска кухня; многоезична книга „Рецепти без граници“	2, 5	Мярка 6 на МИГ „Каварна – Шабла“ (дегустации, събития за местната кухня)
„Рибарска трапеза“	Рибни ястия, рибарски знания и устна памет на пристанището; кулинарни работилници с рибари и млади готвачи	2, 4	Дейност 5 на МИРГ (местна кухня, свързана с риболова)
„Пътят на хляба в Добруджа“	Маршрут от нивата до трапезата – мелници, фурни, Фестивал на пъпеша в Българево, обичаи около жътвата	2, 5	Мерки 2 и 6 на МИГ „Каварна – Шабла“
„Живи занаяти“	Работилници за дантела, шевици, тъкачество и чехларство в Етнографския комплекс; програма „майстор – чирак“	2, 4	Мярка 3 на МИГ „Каварна – Шабла“ (развитие на занаяти); ПРЧР за обучение
Регионална марка „Крайморска Добруджа“	Колективна марка за местни храни и занаятчийски продукти от трите общини	4, 5	Мярка „Изграждане на местна идентичност“ на МИГ „Балчик – Генерал Тошево“ (регионални колективни марки)

ПРОЕКТ

IV.5. Тематични полета

Тематичните полета превеждат стратегията към другите политики на общината – туризъм, строителство, околна среда, транспорт, образование. Всяко поле получава „глас“ от местен човек при фокус групите.

Поле	Какво означава за Каварна	Ключова мярка
Независимата сцена като двигател	Рок наследството 2006–2016 и „Джулай морнинг“ показват, че алтернативната култура е част от идентичността	Пространства и фонд за млади артисти; мрежа на рок градовете
Културен туризъм	Около 78% от гостите са чужденци, но туризмът е летен. Риск: традицията да стане декор за гости	Маршрути „Крепости и море“, „Вяра и усамотение“, „Лечебният бряг“, отворени през цялата година
(Съвременна) история	Границите 1913–1940, размяната на население, животът на общностите. Дворецът в Балчик и връзките между двете монархии	„Жив архив на Добруджа“; съвместни изследвания с румънски архиви. маршрут „Пътят на кралицата“ Балчик – Калиакра – Каварна; изложба и конференция за междувоенния период с партньори от Констанца и Букурещ, извън летния сезон
Строителна култура	Възрожденски къщи, хамамът, шадраванът, частните магазии на пристанището; натиск за застрояване на брега	Събуждане на празни сгради вместо ново строителство
Култура и околна среда	Калиакра и Болата са на Via Pontica; ерозия и свлачища	Зелен стандарт за събитията; тъмно небе;

ПРОЕКТ

Поле	Какво означава за Каварна	Ключова мярка
		изкуство и наука за климата
Мобилност	Няма железница; слаба връзка между селата	Културен автобус; вело- и пешеходен маршрут по брега
Творчески индустрии на село	Работа дистанционно и нови жители са шанс срещу обезлюдяването	Коуъркинг и ателиета в отворения център; „Моят нов дом“
Динамично отношение към традицията	Шевици, дантела, рибарски обичаи и кухня живеят, ако се предават и обновяват	Работилници в Етнографския комплекс; „Една маса – много народи“
Образование и капацитет	1 083 ученици (2020/21), 137 пътуват всеки ден от села без училище	Партньорство училище–читалище–музей; Училище за култура на Добруджа
Култура и здраве	Лечебна кал, термален извор, застаряващо население	„Култура по предписание“; фестивал „Slow Life“ извън сезона

ПРОЕКТ

Какво ще се е променило до 2037 г.

През 2037 г. Каварна и регионът ще са различни от днес. Културата вече няма да е само лятна и само в града. Всяко село ще има действащо читалище и културна програма - целогодишно, а с помощта на "Културния паспорт" децата растат, изкушени от изкуство, история и традиции.

Наследството на Калиакра, Яйлата и Бизоне е проучено, опазено и разказано.

Нови пространства – Регионалният културен център на втората буна, обновените музеи и пространствата за изкуство – дават работа на творци и изследователи. Независимата култура има свой фонд и свои хора.

Сезонът е по-дълъг, а младите имат повече причини да останат или да се върнат тук.

Каварна, Балчик и Шабла работят като един културен регион с обща идентичност - „Borders of Light", общ календар и общи проекти чрез трите групи по ВОМР. Границата с Румъния е място на сътрудничество, а регионът е познат в Европа като място, където културата лекува.

Голяма част от тези резултати се постигат и без титлата. Кандидатурата за ЕСК 2032 ги ускорява, прави ги по-видими и им дава европейски партньори. Как се измерват резултатите, е описано в раздел VIII.

Дългосрочни резултати и как се измерват. Всеки резултат е свързан с индикаторите в раздел VIII:

- **По-дълъг сезон** – културен живот и посетители и извън лятото. Измерва се с нощувките и посещенията извън юни–септември.
- **Задържане на млади хора** – повече млади хора участват, творят и работят в културата в общината. Измерва се с „Културния паспорт"; предлага се нов индикатор за участието на младите в „Поколение 2032" и в културния сектор.
- **Укрепнал независим сектор** – повече организации и творци с целогодишна дейност. Измерва се с проектите по ВОМР с културна цел; предлага се нов индикатор за проектите, подкрепени от Общинския фонд „Култура".
- **Нова и обновена инфраструктура** – действащи читалища, реставрирани сгради, Регионалният културен център и пространства за изкуство. Измерва се с действащите читалища и реставрираните и приспособени сгради.

ПРОЕКТ

- **Културата за всички** – равен достъп в града и в селата. Измерва се с дела на жителите с поне едно културно събитие годишно, със селата, които изпълняват „културния минимум“, и с разхода за култура на жител в града и в селата.
- **Обща регионална идентичност** – Крайморска Добруджа е разпознаваема като културен регион. Предлага се нов индикатор: разпознаваемост на региона сред жители и гости (анкета) и брой общи проекти на трите общини.

С титлата и без нея. Без титлата стратегията осигурява основата: ремонта и програмата на читалищата, Общинския фонд „Култура“, „Културния паспорт“, плана за Калиакра, „Култура по предписание“, проектите по ВОМР и общия календар на трите общини. Те се финансират от общинския бюджет, ПИРО и трите групи по ВОМР. С титлата резултатите се постигат по-бързо и в по-голям мащаб – Регионалният културен център, големите международни продукции, трансграничните програми с Румъния, европейските партньорства и видимостта на региона в Европа. Без титлата тези проекти остават цел, но се изпълняват поетапно и с други източници – Interreg, „Творческа Европа“, НФК (вж. раздел VI).

V. Регионален раздел: Североизточна Добруджа – Каварна, Балчик, Шабла

Каварна, Балчик и Шабла са един културен регион с общ бряг, история и население. Те вече си сътрудничат чрез МИРГ „Шабла – Каварна – Балчик”. В кандидатурата за ЕСК 2032 Каварна е водещият и отговорен град, а Балчик и Шабла са партньори. Разделът е предназначен да бъде приет с еднакъв текст и от трите общински съвета.

Регионът – „Крайморска Добруджа“ – обхваща 59 населени места, 1 335,2 км² и 33 113 жители (31.12.2023). Всяка от трите общини е малка и сама не може да “носи” голяма културна програма.

Монархическата следа. Най-разпознаваемият символ на общата история на региона е дворецът „Тихото гнездо“ в Балчик. Кралица Мария Румънска открива Балчик през октомври 1924 г., след кратка спирка на нос Калиакра. Между 1926 и 1937 г. там е изграден дворцовият комплекс с парка, който днес е Ботаническа градина. Покрай него

ПРОЕКТ

Балчик се превръща в притегателен център за румънски художници – сред тях Теодор Палади, Йосиф Изер, Жан Александру Стериади и Николае Дъръску; рисува и самата кралица. Кралица Мария е родена принцеса от рода Сакс-Кобург и Гота и е внучка на руския император Александър II; със същия род е свързана и българската царска династия. Затова периодът 1913–1940 г. е обща памет, която свързва Каварна, Балчик и Шабла с Румъния – болезнена заради границите, но и богата на културен обмен. Стратегията предлага тази памет да се разказва открито и заедно с румънски партньори.

Три групи по ВОМР/ЛИДЕР като основа

Североизточна Добруджа има готова основа за регионална културна стратегия – три действащи публично-частни партньорства, които покриват цялата територия:

Група	Територия	Фонд	Какво може да финансира за култура
МИГ „Каварна – Шабла“	Каварна и Шабла, 37 селища, 23 читалища	ЕЗФРСР (ЛИДЕР), стратегия от юни 2025; общо 5 867 400 лв.	Мярка 6 – наследство и природни дадености: 300 550 лв., проекти от 10 000 до 50 000 лв., 100% помощ; Мярка 4 – услуги и дребна инфраструктура, вкл. читалища: 2 350 000 лв.; Мярка 7 – сътрудничество: 100 000 лв.
МИГ „Балчик – Генерал Тошево“	Балчик и Генерал Тошево, 34 читалища; 31 814 жители (31.12.2020)	ЕЗФРСР (ЛИДЕР), стратегия 2023–2027; общо 5 867 400 лв.; допълващо финансиране от ПРЧР, ПО, ПОС и ПКИП	Приоритет 3 „Съхраняване на културната идентичност и социалното приобщаване“: „Изграждане на местна идентичност“ – 391 160 лв.; BGT.II.Г.7 „Съхраняване на духовния и културния живот“ – 388 950 лв.; BGT.II.Г.6 основни услуги и дребна инфраструктура – 1 364 640 лв.; BGT.II.Г.3 неселскостопански дейности, вкл. занаяти – 684 530 лв.; сътрудничество – 293 370 лв.

ПРОЕКТ

Група	Територия	Фонд	Какво може да финансира за култура
МИРГ „Шабла – Каварна – Балчик“	Трите общини – рибарска територия „Крайморска Добруджа“	ЕФМДРА (ПМДРА 2021–2027)	Дейност 5 – идентичност и местна култура, свързана с риболова и морето: 460 000 лв., проекти от 20 000 до 100 000 лв., до 90% помощ

Трите стратегии вече са в синергия помежду си. Културната стратегия на Каварна дава на тази синергия общо регионално съдържание:

- **МИГ „Каварна – Шабла“** носи читалищата, мобилните формати и живото наследство в селата.
- **МИГ „Балчик – Генерал Тошево“** носи местната идентичност, регионалните марки и занаятите, културните и духовните сгради в селата на Балчик.
- **МИРГ „Шабла – Каварна – Балчик“** носи морската идентичност на целия бряг – рибарски традиции, кухня, пристанища, „Мрежа на фаровете“.
- Трите групи подготвят **общ проект за сътрудничество** за регионалния културен календар и данните за публики.

Средствата по ВОМР са налични сега и не зависят от конкурса за ЕСК. Генерал Тошево е извън кандидатурата, но може да е партньор по проекти на общата МИГ.

Община	Роля	Ключови активи	Принос към „Borders of Light”
Каварна	Водещ град и кандидат; секретариат на кандидатурата	Калиакра, Яйлата, Бизоне, хамамът с „Добруджа и морето”, Таук лиман, рок наследството, легендата за Овидий на Яйлата	Центърът: крепости, морска търговия, лечебна земя, музика

ПРОЕКТ

Община	Роля	Ключови активи	Принос към „Borders of Light”
Балчик	Партньор – изкуства и междукултурен диалог	Дворецът и Ботаническата градина, Храмът на Кибела (Дионисопол), Художествената галерия и двете художествени школи (румънска междувоенна и българска след 1940 г.), наследството на Октавиан Мошеску, текето „Ак Язълъ баба – Св. Атанас”, почитано от две религии, Балчишката тузла	Напред във времето: границата с Румъния като средище за създаване на изкуство и диалог; големи сцени и конференции
Шабла	Партньор – дълбоко минало и природа	Дуранкулак и културата Хаманджия (V хил. пр. Хр.), фарът на нос Шабла – най-източната точка на България, Шабленско и Дуранкулашко езеро, Шабленската тузла, Зеленият образователен център, рибарски селища	Назад във времето: корените на европейската цивилизация; първата светлина – изгревът и фарът

Три общи коридора

1. **„Дълбокото минало”** – от Дуранкулак през Яйлата и Калиакра до Храма на Кибела в Балчик.
2. **„Морето като път”** – фарът в Шабла, хамамът в Каварна, пристанищата и рибарските селища; морска археология.
3. **„Добруджанската шевица”** – живите традиции на българи, гагаузи, татари, роми и румънци в етнографските къщи, читалищата и кухнята.

Общи мерки на трите общини

- Обща карта за наследство (дигитален билет за музеите и резерватите).
- Еко културен маршрут за велосипеди и пеша по брега, свързан с Via Pontica и с Румъния през Дуранкулак.

ПРОЕКТ

- Ротационен регионален фестивал на светлината – всяка година в различна община.
- Общ културен календар и координирани дати, за да не се дублират събития.
- Общи проекти по МИРГ, Interreg „Румъния–България", Interreg NEXT „Черноморски басейн" и „Творческа Европа".
- Съвместно събиране на данни за публики, наследство и бюджети за култура.
- Проекти, водени от Балчик: Свободния университет „Сребърен бряг" – възраждане на идеята на Октавиан Мошеску като българо-румънска и европейска платформа за диалог за споделената памет; „Един град – две художествени школи" – съвместна програма на Културен център „Двореца" и Художествената галерия в Балчик с румънски и български музеи и академии. Подробното им описание е част от кандидатурата (Част Б).

Формална основа. Решения на трите общински съвета, споразумение за партньорство и СНЦ „Балчик, Каварна, Шабла – ЕСК 2032" като координираща структура (раздел VII). В него се описват водещата роля на Каварна, правата на партньорите за проектите на тяхна територия и финансовите ангажименти. Работният проект на меморандум в бележките „Borders of Light" е добра основа. Неговите срокове трябва да се приведат в съответствие с реалния график на конкурса (раздел VI). Разделът се подкрепя и с решения на управителните органи на МИГ „Каварна – Шабла", МИГ „Балчик – Генерал Тошево" и МИРГ „Шабла – Каварна – Балчик".

Ресурс и партньори на региона. Работните материали описват 55 културни и природни обекта - 23 в Балчик, 16 в Каварна и 16 в Шабла, с ролята на всеки в бъдещата културна програма. Описани са и културните календари за 2025 г. Само ДКИ КЦ „Двореца" планира над 70 събития – опера и балет на Държавна опера – Варна, Дни на румънската, италианската и чешката култура. Тези данни са базовият анализ на ресурса за трите общини и се прилагат към стратегията като приложение (вж. Приложение 1).

Партньорите са както следва:

- **Отвъд границата:** Констанца и Мангалия; гагаузките общности в Румъния и Молдова; побратимените градове.
- **Местни общности:** турските читалища „Мевляна", ромската организация „Романо Дром", гагаузки културни общности, сдруженията на чуждестранни жители.
- **Бизнес и мрежи:** „Албена" АД (настаняване, зали, транспорт), International Propeller Club (морска програма), Клуб „Традиция" (исторически възстановки с клубове от 8 държави).

ПРОЕКТ

Всяка община продължава да финансира утвърдения си календар. Общият екип го надгражда с европейско съдържание.

V.1. Поуки от сходни кандидатури

Пет кандидатури на малки градове с региони, граници, море или курорти потвърждават посоката на тази стратегия. Четири от тях са спечелили титлата. Във всички културната стратегия е приета преди или по време на кандидатстването и обхваща региона, не само водещия град.

Кандидатура	Концепция	Регион и партньори	Оперативен бюджет	Какво взима Каварна
Бад Ишл – Залцкамергут 2024 (Австрия)	SALT.WATER – солта и водата като „лечител и пясък"; от „енклава" към „инклава"	Курортен град + 23 общини в 3 провинции; регионална стратегия „Kulturvision 2030" чрез 3 LEADER групи	30 млн € (градът и регионът – 4,5 млн €)	Регионална стратегия чрез местна инициативна група (аналог на МИРГ); курортната култура като тема („Brined to the Point of Happiness"); дружество, в което водещият град не държи мнозинство (25%); „Училища за култура", програма за музеите „Inside Out", старши хора („Silber Salzkammergut")

ПРОЕКТ

Кандидатура	Концепция	Регион и партньори	Оперативен бюджет	Какво взима Каварна
Лиепая 2027 (Латвия)	(un)rest – вятърът, морето и навигацията като метафора	Морски град + общината Южен Курземе + Кулдига (бивш конкурент)	23,4 млн € (градът 7,5 млн; двата партньора по 0,5 млн)	Културна стратегия, удължена до 2035 г. и приета от съвета; музикалното рок наследство като водещ проект („Rock the Rock”, 350 000 €); измерима цел за участие (от 14% на 30%); отворена мрежа от доброволци („Task Force”)
Еш-сюр-Алзет 2022 (Люксембург)	REMIX CULTURE	Град + 10 общини (ProSud) + 8 френски общини отвъд границата	56,6 млн € за 2016–2023 (държава 40 млн, град 10,1 млн)	Съвместна декларация на общините за обща културна стратегия; многогодишен бюджет по години с отделен ред за проектите в региона (12,9 млн €); годишна външна оценка

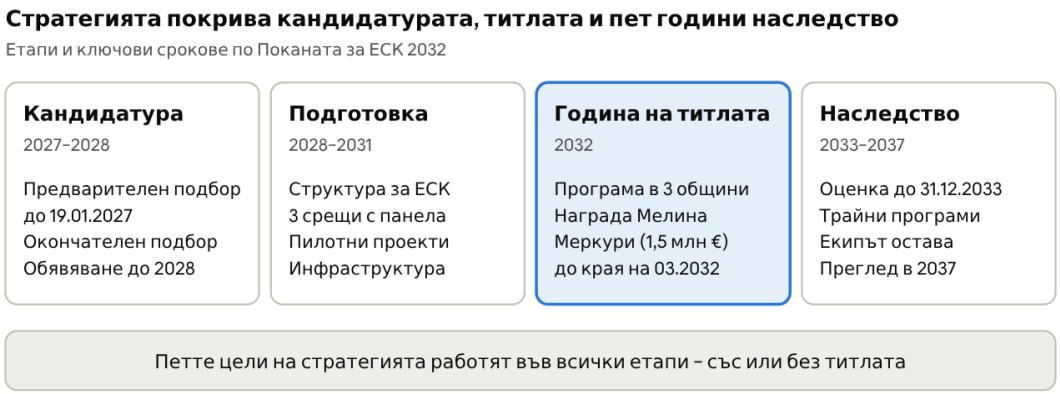
ПРОЕКТ

Кандидатура	Концепция	Регион и партньори	Оперативен бюджет	Какво взима Каварна
Тренчин 2026 (Словакия)	Cultivating Curiosity	Град + 17 общини + курортите Пиещяни и Тренчанске Теплице + Злин (Чехия)	около 31,5 млн €	Проект за курортни градове като „творчески убежища на благополучието” с Бад Ишл и други курорти; Институт за участие; версии на основните документи на лесен за четене език
Ларнака 2030 (Кипър, кандидат)	Common Ground	Град + 5 общини и 31 села; села на зелената линия и двуобщностното Пила	–	Разделената граница като тема на помирение; солните езера („Salt of Life”); 16 работни групи съставиха културната стратегия и програмата едновременно

ПРОЕКТ

VI. Пътят към ЕСК 2032: етапи 2027–2037

Стратегията се изпълнява на етапи. Кандидатурата за ЕСК 2032 се вписва в първия: заявлението за предварителен подбор (до 60 страници на английски) се подава до 19 януари 2027 г., окончателният подбор е около 9 месеца по-късно, а градът се обявява до 2028 г.

пътна карта 2027–2037 · 4 етапа

- **Кандидатура (2027–2028).** Приемане на стратегията и споразумението с Балчик и Шабла; Кандидатстване за ЕСК 2032 и изслушване пред панела; Регистрация на координиращата организация; Открит конкурс за генерален и артистичен директор; Базови стойности на индикаторите.
- **Подготовка (2028–2031).** Пилотни версии на водещите проекти; инфраструктура (залата на НЧ „Съгласие”, сцена на открито, италищата в селата). Ако Каварна е обявена – мониторингови срещи с панела 3 години, 18 месеца и 2 месеца преди 2032 г.
- **Година на титлата (2032).** Програма в трите общини през цялата година, съвместни проекти с датската ЕСК 2032.
- **Наследство (2033–2037).** Доклад за оценка до 31.12.2033 г.; ядрото на екипа остава най-малко 6 месеца; успешните проекти стават постоянни. Ако Каварна не спечели, стратегията продължава с по-малък мащаб след 2028 г.

ЕСК 2032 – най-добрият път за изпълнение

Кандидатурата за ЕСК 2032 е най-бързият начин стратегията да се изпълни, но не и единственият. Самото кандидатстване е шанс за развитие – независимо от успеха. Стратегията е домът; титлата е ускорителят.

1. **Дава срок и дисциплина.** Конкурсът изисква приета стратегия, индикатори и бюджет – неща, които иначе се отлагат.
2. **Събира секторите.** Култура, туризъм, образование, здравеопазване и трите общини работят по един документ.
3. **Отваря европейски врати.** Партньорствата с Констанца и с бивши и бъдещи европейски столици на културата се правят сега и остават.
4. **Дава глас на жителите.** Фокус групите събират едновременно цели за стратегията и идеи за програмата.
5. **Привлича финансиране.** Дори без титлата, готовите проекти са по-силни кандидатури пред НФК, МИГ/МИРГ и европейските програми.

2032 г. не трябва да е „сламен огън“, а катализатор за структури, които остават до 2037 г. и след това. Затова подготовката започва с дългосрочните мерки – капацитет и развитие на публиките.

Два сценария, една стратегия

Етап	Ако Каварна спечели титлата	Ако Каварна не спечели
Кандидатура (2027–2028)	Приемане на стратегията; заявление за предварителен подбор (до 19 януари 2027 г.); окончателен подбор около 9 месеца по-късно; базови стойности на индикаторите	Същото – документът, данните и партньорствата са готови
Подготовка (2028–2031)	Независима организация, двама директори; пилоти на водещите проекти; мониторинг от панела	Общински фонд „Култура“, читалища, водещи проекти в по-малък мащаб – чрез МИГ/МИРГ, НФК, Interreg
2032	Година на титлата в трите общини	Регионален фестивал на светлината и

ПРОЕКТ

Етап	Ако Каварна спечели титлата	Ако Каварна не спечели
		партньорство с българската ЕСК 2032
Наследство (2033–2037)	Оценка до 31.12.2033 г.; успешните проекти стават постоянни	Преглед на стратегията и нов цикъл по ВОМР

Какво не зависи от титлата

- Трите фокуса (места, хора, програма) и капацитетът стартират през 2027 г.
- „Културният минимум“ и „Културният паспорт“ са общински ангажименти.
- Регионалното сътрудничество се финансира чрез трите групи по ВОМР и новия им цикъл след 2027 г.
- Индикаторите са едни и същи в двата сценария.

Ако Каварна не спечели, мащабът намалява, но посоката остава. Прегледът през 2028 г. адаптира сроковете и бюджета, без да променя целите.

ПРОЕКТ

VII. Управление и финансиране

Община Каварна е отговорна за изпълнението на стратегията. Програмата за ЕСК се реализира от отделна независима организация, както препоръчват Ръководството на ЕК и оценките на предишни ЕСК.

Управление

- **Общински съвет – Каварна** приема стратегията, годишните планове за действие и отчетите. Общият регионален раздел V се приема и от съветите в Балчик и Шабла.
- **Партньорски съвет** на трите кметове (или техни представители) – стратегическа координация и общи проекти. В него участват и представители на двете МИГ и МИРГ.
- **Организация за ЕСК** – СНЦ „Балчик, Каварна, Шабла – ЕСК 2032" (сдружение по ЗЮЛНЦ). Седемчленен Управителен съвет определя стратегията и рамките, без да управлява оперативно или художествено. Сдружението се регистрира преди окончателния подбор за ЕСК 2032. Генералният и художественият директор са две равнопоставени позиции, пряко подчинени на УС, и се избират с открит конкурс. Управителният съвет решава на политическо и стратегическо ниво, а артистичният екип е независим – това е и условие за наградата „Мелина Меркури". Ако титлата не е спечелена, сдружението продължава като регионален културен офис.
- **Местни центрове** в трите общини: Каварна – секретариат, доброволци, морско наследство, жив фолклор; Балчик – резиденции и изкуства; Шабла – еко-археология и зелен преход.
- **Граждански съвет „Каварна 2032"** (обществен съвет по култура) – постоянен консултативен механизъм с представители на музея, галерията, читалищата, училищата, местни творци, НПО, младежи, туристическия бизнес, хора с увреждания, общностите и независимите оператори. Дава становища и препоръки, участва в подготовката на кандидатурата и в мониторинга, без да отнема правомощията на Общинския съвет и кмета (вж. раздел II). Такъв орган досега няма – стратегията предлага той да бъде създаден с решение на Общинския съвет през 2027 г.

Финансиране

ПРОЕКТ

Цифрите по-долу са работно предложение от подготвителните документи за „Borders of Light“. Те не са решение на нито един Общински съвет и трябва да се координират в бюджетите на трите общини.

Източник	Дял	Сума (етап 2027–2029)
Общини (Каварна 45%, Балчик 40%, Шабла 15%)	20%	900 000 €
Национално съфинансиране (НФК, МК, ПНРП 2028-2032)	30%	1 350 000 €
ЕС („Творческа Европа”, Interreg, ПМДРА чрез МИРГ)	50%	2 250 000 €
Общо	**100%**	**4 500 000 €**

- **Общински бюджет за култура.** Цел – до 2030 г. 1,5% от общинските бюджети за съфинансиране на независими културни проекти, до 2032 г. – 2%. За сравнение: 320 000 € за културни прояви в бюджет 2026 са около 1,4% от бюджета на Каварна.
- **След 2032 г.** Общините запазват разходите за култура на нивото от 2030 г. или по-високо. Панелът проверява това.
- **Бюджетът за годината на титлата** се определя при кандидатстването за ЕСК 2032. По Ръководството на ЕК програмите на ЕСК (без инфраструктура) са между 20 и над 100 млн €. За Каварна е реалистичен мащабът на Лиепая 2027 (23,4 млн €) и Бад Ишл 2024 (30 млн €) – вижте раздел V.1.

Източници на финансиране и зависимост от титлата

Източник	За какво	Зависи ли от титлата
Общински бюджет	Календар, читалища, фонд „Култура“	Не
МИГ „Каварна – Шабла“, МИГ „Балчик – Генерал Тошево“, МИРГ „Шабла – Каварна – Балчик“	Читалища, наследство, местна и морска идентичност, занаяти, сътрудничество	Не

ПРОЕКТ

Източник	За какво	Зависи ли от титлата
НФК и Министерство на културата	Проекти, наследство, културен паспорт	Частично
ЕС – „Творческа Европа“, Interreg	Резиденции, трансгранични проекти	Не
Държавно съфинансиране за ЕСК и награда „Мелина Меркури“	Годината на титлата	Да

ПРОЕКТ

VIII. Мониторинг и оценка

Индикаторите следват Насоките на ЕК за собствена оценка на градовете. Докладът за ПИРО показа, че „меките" мерки в културата трудно се измерват. Затова всеки индикатор има базова стойност и източник. Базовите стойности се установяват през 2027 г., а целевите се уточняват след това.

Индикаторите на стратегията могат да служат и за оценката на ЕСК 2032. Работните материали предвиждат система „Healing Europe 2040" с 9 вектора на въздействие и оценки през 2027–2028 (начално измерване), 2032, 2033, 2035 и 2040 г. Например участието и достъпът се отнасят към вектор 2, читалищата и наследството – към вектор 6, а международните проекти – към вектор 7. Използват се едни и същи базови стойности, за да не се дублира събирането на данни.

Предложение: независима работна група за оценка. В момента в Каварна и региона няма независим орган, който да следи изпълнението на културните политики. Затова стратегията предлага такава група да бъде създадена с решение на Общинския съвет през 2027 г., заедно с приемането на стратегията. Групата е интердисциплинарна. В нея могат да участват изследователи от университет или научен институт, представители на културните оператори и на трите групи по ВОМР/ЛИДЕР, както и на Гражданския съвет „Каварна 2032". Той също е нов орган, който стратегията предлага да бъде създаден през 2027 г. Работната група не е част от общинската администрация и не изпълнява проекти, за да може да оценява безпристрастно.

Работната група събира и анализира количествени и качествени данни, изготвя годишен доклад за напредъка и предлага корекции. При кандидатурата за ЕСК 2032 тя подготвя и данните за собствената оценка на града, която изисква Европейската комисия. Ако титлата не бъде спечелена, групата продължава да следи изпълнението на стратегията до 2037 г. Съставът, правилата за работа и финансирането ѝ ще бъдат уточнени след общественото обсъждане.

ПРОЕКТ

Индикатор	Цел	Базова стойност	Цел 2032	Цел 2037	Източник
Дял на жителите, участвали в поне едно културно събитие годишно (град / села)	1	анкета 2027	да се определи	да се определи	Годишна анкета (методиката на Индекса „Достъп до култура”)
Действащи читалища с целогодишна програма	1	10 от 14 (2024)	12	14	Общината, годишни отчети на читалищата
Ученици с „Културен паспорт”	1	0	100%	100%	Училищата
Реставрирани / приспособени сгради с културно-историческо значение	2	0 (ПИРО, 2024)	4	6	Общината
Посещения в музеите и АР „Калиакра”, дял извън юни–септември	2, 5	данни 2026	да се определи	да се определи	Музеите, НСИ
Участници в програми „Култура и здраве”	3	0	да се определи	да се определи	Социални услуги, МБАЛ

ПРОЕКТ

Индикатор	Цел	Базова стойност	Цел 2032	Цел 2037	Източник
Независими културни проекти, подкрепени от общините	4	данни 2026	да се определи	да се определи	Общините
Дял на общинския бюджет за независими културни проекти	4	данни 2026	2%	не по-малко от нивото от 2030 г.	Бюджети на общините
Проекти с чуждестранни партньори	5	данни 2026	над 50% от програмата	да се определи	Организацията за ЕСК
Нощувки извън юни–септември	5	данни 2024–2026 по месеци	да се определи	да се определи	НСИ, туристически данък
Проекти по ВОМР с културна цел (двете МИГ и МИРГ)	4, 5	данни 2026	да се определи	да се определи	МИГ и МИРГ

ПРОЕКТ

За достъпа извън града (раздел IV.1) се следят още два индикатора. Първият е делът на селата в трите общини, които изпълняват „Културния минимум” (цел: 100% до 2032 г.). Вторият е разходът за култура на жител в града и в селата, отчитан публично всяка година, както препоръчва т. 24 от Хартата.

Отчетността е следната: годишен отчет пред Общинския съвет, публичен за всички. Има преглед в средата на срока през 2030 г. и окончателна оценка през 2037 г. Оценката на ЕСК се възлага на независима организация (напр. университет).

IX. План за изпълнение: дейности, отговорни структури и партньори, индикатори

Планът показва за всяка цел основните дейности, сроковете, отговорните структури, партньорите, източниците на финансиране и индикаторите. Сроковете следват етапите от раздел VI. Индикаторите за продукт показват какво е направено, а индикаторите за резултат – каква е промяната; те са свързани с индикаторите в раздел VIII. Отговорните структури, сроковете и източниците на финансиране са предложения за обсъждане. Планът се преглежда всяка година и се актуализира при междинния преглед през 2030 г.

Цел 1. Достъп до култура за всеки жител („Отново заедно“)

Дейност 1.1 – Ремонт и оборудване на читалищата

Ремонт, отопление, техника и интернет за читалищата в селата и ремонт на залата на НЧ „Съгласие – 1890“. План за четирите читалища без дейност – възстановяване или поемане на функциите им от съседно читалище.

- **Срок:** план – до края на 2027 г.; ремонти – 2027–2031 г..
- **Отговорна структура:** Община Каварна (отдел „Туризъм и култура“ и звеното за инвестиции), заедно с настоятелствата на читалищата.
- **Партньори:** кметствата, МИГ „Каварна – Шабла“, Регионалният съюз на читалищата.
- **Финансиране:** общински бюджет, ПИРО, Мярка 4 на МИГ „Каварна – Шабла“.
- **Индикатори:** продукт – брой ремонтирани и оборудвани читалища; приет план за четирите читалища; резултат – действащи читалища с целогодишна програма (10 от 14 през 2024 г.; 12 през 2032 г.; 14 през 2037 г.).

Дейност 1.2 – „Светлинни точки“ – мобилни културни модули

Мобилна сцена, кино и изложба, които обикалят селата на трите общини през цялата година.

- **Срок:** пилот – 2028–2029 г.; редовна програма – 2030–2037 г..
- **Отговорна структура:** Община Каварна.
- **Партньори:** общините Балчик и Шабла, читалищата, кметствата, МИГ и МИРГ.
- **Финансиране:** ВОМР (мерки за основни услуги и „интелигентни селища“), НФК, програмата на ЕСК.

ПРОЕКТ

- **Индикатори:** продукт – брой модули и брой събития в селата годишно; резултат – села, които изпълняват „културния минимум“ (100% до 2032 г.).

Дейност 1.3 – „Културен паспорт“ и „Поколение 2032“

Най-малко 6 културни събития и обекта годишно за всяко дете и младеж (6–26 г.), с транспорт за децата от селата; дългосрочна работа с всяко дете от трите общини до 2032 г.

- **Срок:** пилот – 2027 г.; всички училища – от 2028 г..
- **Отговорна структура:** Община Каварна (култура и образование).
- **Партньори:** Регионалното управление на образованието – Добрич, училищата и детските градини, ЦПЛР – ОДК Каварна, музеят, галерията, читалищата, International Propeller Club.
- **Финансиране:** общински бюджет, Програма „Образование“.
- **Индикатори:** продукт – брой издадени паспорти и брой включени училища; резултат – дял на учениците с „Културен паспорт“ (100% до 2032 г.).

Дейност 1.4 – Достъпна среда и транспорт до събитията

Достъпна среда във всички общински културни обекти и транспорт от селата до големите събития.

- **Срок:** 2027–2031 г..
- **Отговорна структура:** Община Каварна.
- **Партньори:** културните институти, социалните услуги, превозвачите.
- **Финансиране:** общински бюджет, ПИРО, ВОМР.
- **Индикатори:** продукт – брой обекти с достъпна среда; брой събития с транспорт от селата; резултат – дял на жителите на селата с поне едно културно събитие годишно.

Дейност 1.5 – Регионален културен център за съвременно изкуство и изследване на историята на Добруджа

Изграждане на центъра на втората буна на пристанище Каварна – изложбени зали, ателиета и резиденции, архив и изследователска програма.

- **Срок:** проучване и проект – 2027–2028 г.; изграждане – 2029–2031 г.; откриване – 2032 г..
- **Отговорна структура:** Община Каварна.
- **Партньори:** общините Балчик и Шабла, собственикът и операторът на пристанището, Историческият музей, университети и научни институти.

ПРОЕКТ

- **Финансиране:** Програма „Развитие на регионите“, ПИРО, програмата на ЕСК, Interreg.
- **Индикатори:** продукт – проектна готовност; открит център; резултат – посетители, резиденти и изследователски проекти годишно.

Цел 2. Живо наследство („Светлина върху паметта“)

Дейност 2.1 – План за управление на общинската част от АР „Калиакра“

План за опазване, интерпретация и посещения, съвместен с опазването на природата.

- **Срок:** проект на плана – 2028 г.; изпълнение – до 2034 г..
- **Отговорна структура:** Исторически музей – Каварна.
- **Партньори:** Министерството на културата, НИНКН, Националният исторически музей, Археологическият музей – Варна, РИОСВ – Варна.
- **Финансиране:** Министерството на културата, ПИРО (мярка 1.4.3), Мярка 6 на МИГ „Каварна – Шабла“.
- **Индикатори:** продукт – приет план; резултат – посетители на резервата, включително извън сезона.

Дейност 2.2 – Проучване и експониране на Яйлата, Чиракман (Бизоне) и Тимум; дигитализация

Археологически проучвания, дигитализация на музейните фондове и нискоинвазивна AR интерпретация – без нова надземна инфраструктура в защитените територии.

- **Срок:** 2027–2032 г..
- **Отговорна структура:** Исторически музей – Каварна.
- **Партньори:** Националният исторически музей, Археологическият музей – Варна, университети.
- **Финансиране:** Министерството на културата, НФК, ПИРО, Interreg.
- **Индикатори:** продукт – проучени обекти; дигитализирани фондови единици; AR приложения; резултат – посетители и потребители на дигиталното съдържание.

Дейност 2.3 – Реставрация и нова употреба на сгради с културно-историческо значение

Възрожденските къщи и други сгради; програма в реставрирания хамам. Старите магазии на пристанището са частна собственост – общината търси партньорство със собствениците.

ПРОЕКТ

- **Срок:** 4 сгради до 2032 г.; 6 сгради до 2037 г..
- **Отговорна структура:** Община Каварна.
- **Партньори:** НИНКН, собствениците на сградите.
- **Финансиране:** ПИРО, Програма „Развитие на регионите“, Мярка 6 на МИГ „Каварна – Шабла“.
- **Индикатори:** продукт – реставрирани и приспособени сгради (0 → 4 → 6); резултат – събития и посетители в обновените сгради.

Дейност 2.4 – „Жив архив на Добруджа“

Млади хора записват песни, диалекти и спомени на всички общности, включително семейните истории от размяната на население през 1940 г.

- **Срок:** 2027–2037 г..
- **Отговорна структура:** Исторически музей – Каварна и читалищата; след 2032 г. – Регионалният културен център.
- **Партньори:** училищата, общностите, румънски архиви и музеи.
- **Финансиране:** НФК, мерките за местна идентичност на МИГ „Балчик – Генерал Тошево“ и Дейност 5 на МИРГ, Interreg.
- **Индикатори:** продукт – брой записани истории и участници; резултат – публикувани материали и изложби.

Дейност 2.5 – Съвместни проекти за споделената памет с Балчик

Свободният университет „Сребърен бряг“ (наследството на Октавиан Мошеску) и „Един град – две художествени школи“ (вж. раздел V).

- **Срок:** 2028–2032 г..
- **Отговорна структура:** Община Балчик (водеща), с участието на Община Каварна.
- **Партньори:** Културен център „Двореца“, Художествената галерия – Балчик, румънски музеи и академии.
- **Финансиране:** Interreg „Румъния–България“, „Творческа Европа“, програмата на ЕСК.
- **Индикатори:** продукт – проведени срещи, изложби и изследвания; резултат – участници и партньорски институции.

Цел 3. Култура за здраве и благополучие („Лечебна земя“)

Дейност 3.1 – „Култура по предписание“

ПРОЕКТ

Изкуство, музика и движение за възрастни и самотни хора, предписвани от лекари и социални служители.

- **Срок:** пилот – 2028 г.; постоянна програма – от 2030 г..
- **Отговорна структура:** Община Каварна (социални дейности и култура), заедно с МБАЛ – Каварна.
- **Партньори:** Регионалната здравна инспекция – Добрич, общопрактикуващите лекари, социалните услуги, читалищата, Клубът на пенсионера, Медицинският университет – Варна.
- **Финансиране:** Програма „Развитие на човешките ресурси“ (мярка ПРЧР 2 на МИГ „Каварна – Шабла“), общински бюджет.
- **Индикатори:** продукт – брой програми и участници; резултат – дял на самотните и възрастните хора, които участват редовно в културни дейности.

Дейност 3.2 – „Лечебните места“ – културен маршрут

Маршрут през Балчишката и Шабленската тузла, Таук лиман, минералните води и градините, с артрезиденции и звукови и светлинни инсталации.

- **Срок:** 2028–2032 г..
- **Отговорна структура:** Община Каварна.
- **Партньори:** общините Балчик и Шабла, МИРГ, туристическите оператори, хотелиерите.
- **Финансиране:** МИРГ, Interreg, частни партньори.
- **Индикатори:** продукт – обозначен маршрут и инсталации; резултат – посетители извън юни–септември.

Дейност 3.3 – „Slow Life – изкуството да живееш“

Фестивал и резиденции за бавен живот, четене, тишина и разходки извън сезона.

- **Срок:** от 2029 г., ежегодно.
- **Отговорна структура:** Община Каварна.
- **Партньори:** читалищата, хотелиерите, културните оператори.
- **Финансиране:** Общински фонд „Култура“, НФК, частни партньори.
- **Индикатори:** продукт – събития и резиденции извън сезона; резултат – нощувки извън сезона.

Дейност 3.4 – Възстановяване на общинския басейн с минерална вода

ПРОЕКТ

Обществено пространство за здраве и култура.

- **Срок:** 2028–2032 г..
- **Отговорна структура:** Община Каварна.
- **Партньори:** МБАЛ – Каварна, спортни клубове, културни оператори.
- **Финансиране:** ПИРО, Програма „Развитие на регионите“.
- **Индикатори:** продукт – обновен басейн; резултат – посетители и културни събития годишно.

Цел 4. Силен културен и креативен сектор („Живият бряг“)

Дейност 4.1 – Общински фонд „Култура“

Ежегодни открити конкурси с независимо жури, многогодишна рамка за доказалите се организации и специална линия за проекти извън сезона и в селата.

- **Срок:** Правилник – 2027 г.; първа сесия – 2028 г.; ежегодно.
- **Отговорна структура:** Общински съвет и община Каварна (отдел „Туризъм и култура“).
- **Партньори:** Гражданският съвет „Каварна 2032“, независимото жури, културните оператори.
- **Финансиране:** общински бюджет; съфинансиране по НФК и ВОМР.
- **Индикатори:** продукт – проведени сесии; подкрепени проекти; резултат – дял на проектите извън сезона и в селата; брой активни независими организации.

Дейност 4.2 – „Мрежа на фаровете“

Резиденции за артисти и учени във фаровете и морските сгради на Каварна и Шабла; темите са климатът, ерозията на брега и Via Pontica.

- **Срок:** пилот – 2029 г.; 2030–2037 г..
- **Отговорна структура:** Община Каварна и Община Шабла.
- **Партньори:** собствениците на фаровете, научни институти, МИРГ.
- **Финансиране:** МИРГ, „Творческа Европа“, Interreg.
- **Индикатори:** продукт – резиденции годишно; резултат – публични събития и продукции от резиденциите.

Дейност 4.3 – Обучения и капацитет

Културен мениджмънт, европейски проекти и дигитални умения за читалища, музеи и НПО.

- **Срок:** 2027–2031 г..

ПРОЕКТ

- **Отговорна структура:** Община Каварна.
- **Партньори:** МИГ и МИРГ, университети, национални културни организации.
- **Финансиране:** Програма „Развитие на човешките ресурси“, ВОМР, „Творческа Европа“.
- **Индикатори:** продукт – обучени хора; резултат – подадени и спечелени проекти.

Дейност 4.4 – Справедливо заплащане на артистите

Минимални хонорари като условие във Фонд „Култура“ и в общинските програми, по принципите на европейската харта за артистите.

- **Срок:** от 2028 г..
- **Отговорна структура:** Община Каварна.
- **Партньори:** културните оператори, браншови организации.
- **Финансиране:** общински бюджет.
- **Индикатори:** продукт – въведени правила; резултат – дял на проектите, които ги спазват.

Дейност 4.5 – Музикалното наследство и „Училище за култура на Добруджа“

Рок, джаз и училищни оркестри с акцент върху младите артисти; партньорство с Лиепая 2027; програма за училищата и музеите в трите общини.

- **Срок:** 2027–2037 г..
- **Отговорна структура:** Община Каварна.
- **Партньори:** училищата, Музикална академия „Каварна“, музеите в трите общини, Лиепая.
- **Финансиране:** НФК, Програма „Образование“, „Творческа Европа“.
- **Индикатори:** продукт – програми и участници; резултат – млади музиканти и състави с редовна дейност.

Цел 5. Европа без граници и целогодишен живот („Отворени граници“)

Дейност 5.1 – Целогодишен календар на трите общини

Ежегодно съвместно планиране с читалищата, кметствата, училищата и бизнеса; най-малко един голям формат извън лятото.

- **Срок:** от 2027 г., ежегодно.
- **Отговорна структура:** Община Каварна.

ПРОЕКТ

- **Партньори:** Областната администрация – Добрич, общините Балчик и Шабла, читалищата, кметствата, хотелиерите.
- **Финансиране:** общински бюджети, Общински фонд „Култура“, ВОМР.
- **Индикатори:** продукт – приет общ календар до определен срок; голям формат извън лятото; резултат – дял на събитията извън сезона; нощувки и посещения извън юни–септември.

Дейност 5.2 – „Ателие Отворена граница“

Трансгранична художническа колония с Констанца и Мангалия.

- **Срок:** 2028–2032 г..
- **Отговорна структура:** Община Каварна и Община Балчик.
- **Партньори:** Констанца, Мангалия, румънски и български академии.
- **Финансиране:** Interreg „Румъния–България“.
- **Индикатори:** продукт – колонии и участници; резултат – съвместни продукции и изложби.

Дейност 5.3 – „Една маса – много народи“

Международен фестивал на споделената трапеза и многоезична книга „Рецепти без граници“.

- **Срок:** от 2029 г., ежегодно.
- **Отговорна структура:** Община Каварна.
- **Партньори:** общностите, ресторантьорите, МИРГ, ОЧИС („Черноморска кухня“).
- **Финансиране:** Дейност 5 на МИРГ, мерките за местна идентичност на МИГ „Балчик – Генерал Тошево“.
- **Индикатори:** продукт – фестивал и книга; резултат – участници и посетители.

Дейност 5.4 – Обща идентичност на Крайморска Добруджа

Обща визуална идентичност и комуникация, регионални колективни марки за продукти и занаяти, общо представяне на културата, природата и лечебните места.

- **Срок:** 2027–2030 г..
- **Отговорна структура:** СНЦ „Балчик, Каварна, Шабла – ЕСК 2032“.
- **Партньори:** Областната администрация – Добрич, трите общини, МИГ и МИРГ, туристическият сектор.
- **Финансиране:** Дейност 5 на МИРГ (460 000 лв.), мярката „Изграждане на местна идентичност“ на МИГ „Балчик – Генерал Тошево“ (391 160 лв.).

ПРОЕКТ

- **Индикатори:** продукт – наръчник за идентичността; регистрирани колективни марки; резултат – разпознаваемост на региона сред жители и гости (анкета).

Дейност 5.5 – Европейски партньорства и мрежи

Връзки с датската ЕСК 2032, Пловдив 2019, побратимените градове, гагаузките общности в Румъния и Молдова; членство в европейски мрежи.

- **Срок:** 2027–2037 г..
- **Отговорна структура:** Община Каварна.
- **Партньори:** СНЦ „Балчик, Каварна, Шабла – ЕСК 2032“, Олборг или Хелсингьор, европейски мрежи.
- **Финансиране:** „Творческа Европа“, Interreg, програмата на ЕСК.
- **Индикатори:** продукт – подписани споразумения; резултат – съвместни проекти годишно.

Управление, мониторинг и оценка

Дейност У.1 – Граждански съвет „Каварна 2032“ и независима работна група за оценка

Създаване на двата органа с решение на Общинския съвет; годишен публичен отчет, междинен преглед през 2030 г. и окончателна оценка през 2037 г.

- **Срок:** 2027 г.; отчети – ежегодно.
- **Отговорна структура:** Общински съвет и кмет на община Каварна.
- **Партньори:** културните оператори, университет или научен институт, МИГ и МИРГ.
- **Финансиране:** общински бюджет.
- **Индикатори:** продукт – създадени органи; публикувани годишни доклади; резултат – изпълнени мерки спрямо плана (%).

ПРОЕКТ

X. Списък на съкращенията

AR – добавена реалност (augmented reality)

Interreg – програми на ЕС за териториално сътрудничество между региони и държави

SWOT – анализ на силните и слабите страни, възможностите и заплахите

АР – археологически резерват

БНР – Българско национално радио

БНТ – Българска национална телевизия

ВОМР – водено от общностите местно развитие – подход, при който местни партньорства на общини, бизнес и граждански организации сами избират и финансират местни проекти

ГКПП – гранично-контролно-пропускателен пункт

ДКИ КЦ – държавен културен институт „Културен център“

ДФТШ – детска фолклорна танцова школа

ЕЗФРСР – Европейски земеделски фонд за развитие на селските райони

ЕК – Европейска комисия

ЕП – Европейски парламент

ЕС – Европейски съюз

ЕСК – Европейска столица на културата

ЕСФ+ – Европейски социален фонд плюс

ЕФМДРА – Европейски фонд за морско дело, рибарство и аквакултури

ЕФРР – Европейски фонд за регионално развитие

ЗМСМА – Закон за местното самоуправление и местната администрация

ЗЮЛНЦ – Закон за юридическите лица с нестопанска цел

ИКТ – информационни и комуникационни технологии

ЛИДЕР (LEADER) – европейски подход за развитие на селските и рибарските райони „отдолу нагоре“, който се прилага чрез МИГ и МИРГ

МБАЛ – многопрофилна болница за активно лечение

МИГ – местна инициативна група

МИРГ – местна инициативна рибарска група

МК – Министерство на културата

ПРОЕКТ

МФР – многогодишна финансова рамка на ЕС

НПО – неправителствена организация

НСИ – Национален статистически институт

НФК – Национален фонд „Култура“

НЧ – народно читалище

ОбС, ОС – Общински съвет

ОДК – общински детски комплекс

ОП – оперативна програма

ОУ – основно училище

ОЧИС – Организация за Черноморско икономическо сътрудничество

ПЗГ – професионална земеделска гимназия

ПИРО – План за интегрирано развитие на общината 2021–2027

ПКИП – Програма „Конкурентоспособност и иновации в предприятията“ 2021–2027

ПМДРА – Програма за морско дело, рибарство и аквакултури 2021–2027

ПНПР План за национално и регионално партньорство 2028-2032

ПО – Програма „Образование“ 2021–2027

ПОС – Програма „Околна среда“ 2021–2027

ПРЧР – Програма „Развитие на човешките ресурси“ 2021–2027

СНЦ – сдружение с нестопанска цел

СУ – средно училище

УС – управителен съвет

ФТК – фолклорен танцов клуб

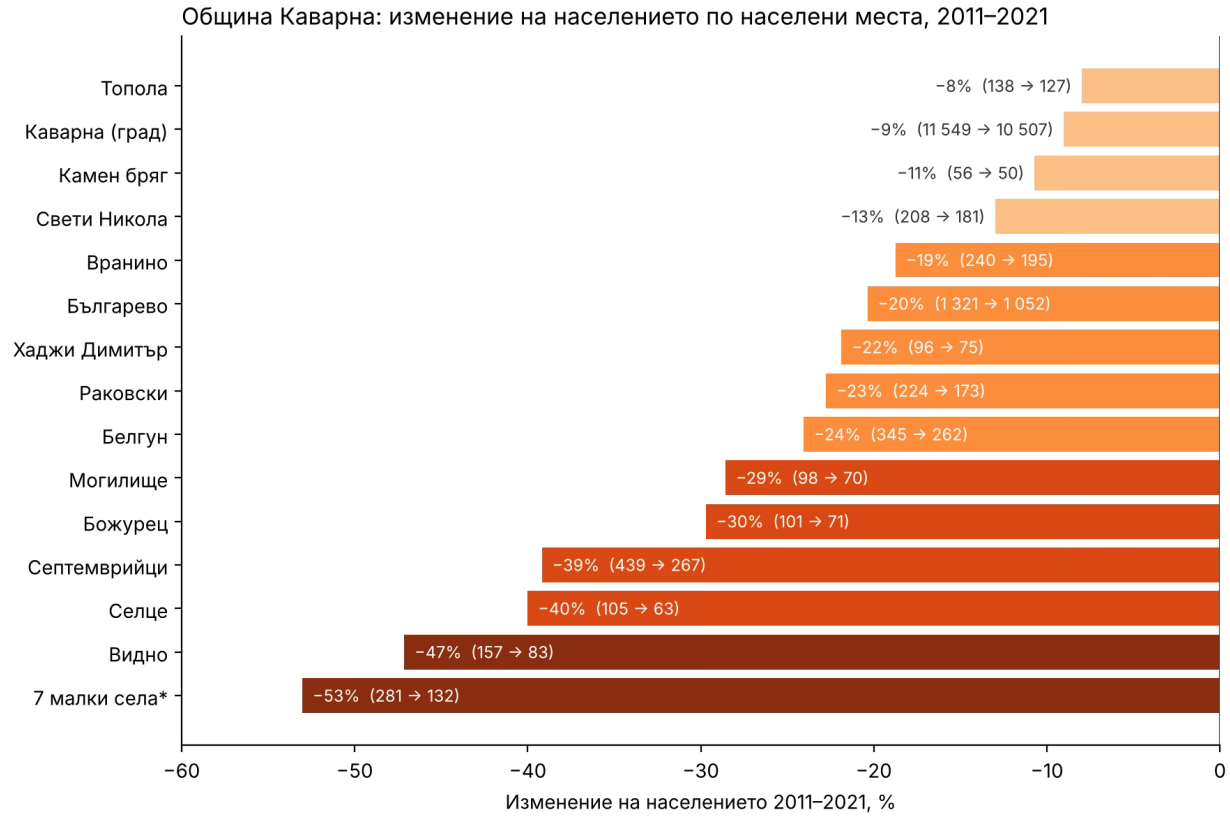
ФТС – фолклорен танцов състав

ЦПЛР – център за подкрепа за личностно развитие

ПРОЕКТ

Приложение. Изменение на населението по населени места, 2011–2021

Диаграмата показва изменението на населението на всяко населено място в община Каварна между Преброяване 2011 и Преброяване 2021. Най-силно е обезлюдяването в малките села във вътрешността на общината, а градът и крайбрежните селища губят по-малко население.

Източник: НСИ, Преброяване 2011 и 2021 (по citypopulation.de). Община общо: 15 358 → 13 308 (−13,3%).
* Било, Иречек, Крупен, Нейково, Поручик Чунчево, Травник, Челопечене – общо, изчислено като разлика до общината.

Източник: НСИ, Преброяване 2011 и 2021. Седемте най-малки села (Било, Иречек, Крупен, Нейково, Поручик Чунчево, Травник, Челопечене) са показани заедно; стойността им е изчислена като разлика между общината и останалите населени места.